

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Кафедра міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції

Спеціальність 293 «Міжнародне право»
Освітня програма 293.00.01 «Міжнародне право»

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему:

«Економічне відновлення України в контексті впливу міжнародного права»

Студентки IV курсу групи МПб 1-21-4.0д
Демченко Лілії Романівни

Науковий керівник – професор кафедри
міжнародного права, європейської та
євроатлантичної інтеграції
Грицяк Ігор Андрійович,
кандидат юридичних наук, доктор наук з
державного управління, професор

Київ-2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВИ.....	9
1.1. Понятійно-категоріальний апарат з проблем економічного повоєнного відновлення держави.....	9
1.2. Зasadничі положення міжнародно-правових актів щодо економічного повоєнного відновлення держави.....	24
1.3. Міжнародно-правові регулювання відносин між суб'єктами економічного повоєнного відновлення держави.....	38
РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	45
2.1. Міжнародно-правові акти як основні інструменти регулювання економічного повоєнного відновлення України	45
2.2. Міжнародно-правові механізми повоєнного відновлення української економіки	49
2.3. Вплив суб'єктів міжнародного права на повоєнне відновлення економіки України	53
РОЗДІЛ 3. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА НА ЕКОНОМІЧНЕ ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	57
3.1. Україна як об'єкт дії міжнародного економічного права в процесі повоєнного відновлення	57
3.2. Підвищення ефективності впливу міжнародного права на економічне повоєнне відновлення України через удосконалення правового регулювання	60
3.3. Інші шляхи удосконалення ефективності впливу міжнародного права на економічне повоєнне відновлення.....	607
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність теми дослідження. Світова історія переконливо свідчить, що наслідки збройних конфліктів не обмежуються лише політичними або безпековими викликами — вони глибоко проникають у структуру економіки, суспільних відносин, правових інститутів та гуманітарного простору. У цьому контексті ключове значення має питання післявоєнного відновлення, яке потребує не лише фінансових ресурсів, а й системної правової основи, здатної забезпечити довгострокову стабільність, справедливість і стійкий розвиток.

Актуальність теми обумовлена безпрецедентними масштабами руйнувань, яких зазнала Україна внаслідок повномасштабної збройної агресії Російської Федерації. Економічне відновлення України є надзвичайно складним та багатогранним процесом, що потребує не лише внутрішніх зусиль, а й широкої міжнародної підтримки. Втрата виробничого потенціалу, деградація інфраструктури, вимушене переміщення мільйонів громадян, порушення ланцюгів постачання — усе це формує складний ландшафт післявоєнного відновлення, в якому особливу роль відіграють міжнародні правові механізми. У цьому контексті міжнародне право відіграє ключову роль, встановлюючи правові рамки для співпраці між державами, міжнародними організаціями та приватним сектором у процесі реконструкції. Міжнародне право, зокрема міжнародне гуманітарне право, міжнародне публічне право, право міжнародної відповідальності, міжнародне інвестиційне право та право прав людини, формує нормативну матрицю, у якій здійснюється координація допомоги, визначаються принципи її надання, відповідальність за шкоду, відновлення юрисдикції держави та гарантування прав постраждалого населення.

Зокрема, принципи суверенної рівності держав, невтручання у внутрішні справи та співробітництва є фундаментальними для побудови ефективних механізмів взаємодії. Крім того, міжнародно-правові інструменти, такі як двосторонні та багатосторонні угоди, меморандуми про взаєморозуміння та резолюції міжнародних організацій, створюють правові рамки для залучення іноземних інвестицій та надання фінансової допомоги.

Відповідно до оцінок Світового банку, Єврокомісії та ООН загальна вартість відновлення та реконструкції України та відновлення в Україні становить 524 мільярди доларів протягом наступного десятиліття, що в 2,8 рази перевищує номінальний ВВП України за 2024 рік і робить цей процес найбільшим подібним проєктом з часів післявоєнної відбудови Європи. З огляду на масштабність завдань, міжнародна спільнота активно залучається до надання фінансової та технічної допомоги. Зокрема, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) планує виділити близько 1 мільярда євро у 2025 році для підтримки енергетичного сектору України, який зазнав значних пошкоджень внаслідок бойових дій. «Енергетична безпека є найважливішою, на її реалізацію вже виділено €2 млрд, але з урахуванням заходів, які ми збираємося завершити, а також з урахуванням того, що у нас є, зокрема, у державному секторі, ці €2 млрд суттєво збільшаться у 2025 році. До кінця року, мабуть, їх буде близько €3 млрд» — повідомив віцепрезидент ЄБРР Маттео Патроне.

Однак, процес відновлення стикається з низкою викликів, пов'язаних із правовими аспектами використання заморожених російських активів для фінансування реконструкції. Питання конфіскації та перерозподілу цих коштів викликає дискусії щодо відповідності міжнародному праву та можливих прецедентів, які можуть бути створені такими діями. Тому необхідно ретельно аналізувати правові механізми та наслідки подібних рішень, аби забезпечити легітимність та ефективність процесу відновлення.

Крім того, важливим аспектом є залучення приватного сектору до процесу відбудови. Малі та середні підприємства України демонструють значний потенціал у сприянні економічному зростанню та створенню робочих місць, що підкреслює необхідність створення сприятливих умов для їх розвитку та інтеграції у міжнародні ринки. Міжнародне право, зокрема норми, що регулюють іноземні інвестиції та захист прав інвесторів, відіграє ключову роль у формуванні такого сприятливого середовища.

Досвід повоєнного відновлення інших країн доводить, що саме міжнародно-правова основа значною мірою визначає якість і темпи реконструкції: від «плану

Маршалла» до проєктів у Боснії і Герцеговині, Іраку, Афганістані. Водночас, в Україні постає унікальний історичний виклик — розробити та реалізувати модель економічного відновлення в умовах триваючого конфлікту, водночас інтегруючись до європейського правового простору, дотримуючись принципів верховенства права, належного врядування та прозорості.

У цьому контексті, дослідження міжнародно-правових основ економічного відновлення України є надзвичайно актуальним. Науковий аналіз міжнародно-правових механізмів економічного відновлення дозволяє не лише зрозуміти існуючі правові механізми та інструменти, але й виявити прогалини та запропонувати шляхи їх подолання для забезпечення ефективної та стійкої реконструкції країни, що є практично необхідним для забезпечення результативного і справедливого відновлення держави.

Аналіз публікацій за тематикою дослідження. Питанням післявоєнного відновлення економіки України, а також повоєнної відбудови, стимулювання розвитку у перспективі приділено увагу у працях таких дослідників, як Ю. Кіндзерський, М. Зверяков, М. Кизима, О. Шапран, В. Антонюк.

Об’єкт дослідження: процеси економічного повоєнного відновлення держав, зокрема України, у сфері міжнародно-правових відносин під впливом норм і механізмів міжнародного права.

Предмет дослідження: міжнародно-правові акти, інституції, механізми та підходи, які формують правове підґрунтя та регулюють порядок взаємодії суб’єктів міжнародного права у сфері економічного повоєнного відновлення України.

Мета дослідження: Метою роботи є комплексний аналіз міжнародно-правових механізмів та інструментів, що регулюють відносини між суб’єктами економічного повоєнного відновлення України, із формуванням теоретичних висновків і практичних рекомендацій щодо ефективного використання міжнародного права в процесі постконфліктної реконструкції.

В кваліфікаційній роботі було поставлено та вирішено **наступні завдання:**

1. Проаналізувати понятійно-категоріальний апарат, пов’язаний з економічним повоєнним відновленням держави.

2. Окреслити міжнародно-правові засади економічного повоєнного відновлення держав, зокрема через аналіз універсальних та регіональних міжнародно-правових актів, що регулюють ці процеси.

3. Дослідити міжнародно-правове регулювання відносин між основними суб'єктами економічного повоєнного відновлення, включаючи міжнародні організації, держави-донори, приватних інвесторів та саму державу, що зазнала збройної агресії.

4. Оцінити роль і вплив міжнародно-правових актів на процес економічного відновлення України після початку широкомасштабної збройної агресії, з урахуванням чинного міжнародного та національного законодавства.

5. Проаналізувати механізми міжнародно-правової підтримки, які були або можуть бути застосовані для забезпечення економічного відновлення України, зокрема в межах програм допомоги Світового банку, МВФ, ЄС, ООН тощо.

6. Виявити роль ключових суб'єктів міжнародного права (міжнародних організацій, союзів держав, окремих держав-партнерів) у реалізації процесів повоєнного відновлення України.

7. Розкрити специфіку правового статусу України як об'єкта міжнародного впливу в умовах післявоєнного економічного відновлення.

8. Запропонувати шляхи вдосконалення правового регулювання впливу міжнародного права на процес економічного відновлення України, зокрема через підвищення ефективності взаємодії між національними та міжнародними правовими інструментами.

9. Сформулювати практичні рекомендації щодо інших можливих способів підвищення ефективності міжнародно-правового впливу на економічне відновлення України.

Теоретичне та практичне значення теми. Полягає у багатовимірному підході до вивчення одного з найактуальніших викликів сучасності — відновлення держави після збройного конфлікту. Теоретично дослідження збагачує науку міжнародного права новими підходами до аналізу взаємодії між державами, міжнародними організаціями, приватним сектором і громадянським суспільством у контексті

повоєнного економічного відновлення. Воно сприяє формуванню системного бачення міжнародно-правових механізмів, здатних забезпечити стабільне, справедливе та довгострокове відновлення економіки, враховуючи принципи суверенітету, прав людини, верховенства права та сталого розвитку. З практичної точки зору, результати дослідження можуть бути використані для удосконалення державної політики України в частині залучення міжнародної допомоги, створення ефективного законодавчого середовища для іноземних інвестицій, підвищення прозорості й ефективності використання фінансових ресурсів, а також реалізації репараційних та компенсаційних механізмів відповідно до міжнародного права. Запропоновані висновки і рекомендації можуть бути корисними для фахівців у сфері міжнародного публічного та гуманітарного права, міжнародних відносин, а також для розробників нормативно-правових актів, які працюють над питаннями реконструкції держави у післявоєнний період.

Методи дослідження. Методологічна основа дослідження включає застосування комплексу наукових підходів, що дозволяють всебічно проаналізувати економічне відновлення України в умовах сучасного міжнародно-правового регулювання. Діалектичний метод забезпечив можливість розгляду процесу економічного відновлення як динамічного явища, що перебуває у постійному розвитку та взаємозв'язку з міжнародно-правовими нормами і механізмами. Системно-структурний метод дозволив охарактеризувати систему міжнародно-правових актів, що регулюють відносини між суб'єктами економічного відновлення, у їхній внутрішній узгодженості та взаємодії. Порівняльно-правовий метод використовувався для виявлення спільних і відмінних рис міжнародного та національного підходів до правового забезпечення післявоєнної економічної стабілізації. Формально-юридичний метод дав змогу здійснити аналіз змісту міжнародно-правових норм, що стосуються відновлення економіки постконфліктних держав, а також їхнього впровадження в українське законодавство.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, кожен з яких включає по 3 підрозділи, висновків та списку використаних джерел.

Загальний обсяг бакалаврської роботи становить 82 сторінки. До списку використаних джерел включено 50 найменувань.

РОЗДІЛ 1. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВИ.

1.1. Понятійно-категоріальний апарат з проблем економічного повоєнного відновлення держави

У сучасній науковій доктрині економічне повоєнне відновлення держави розглядається як комплексний багаторівневий процес, що має міждисциплінарну природу та регулюється нормами як національного, так і міжнародного права. В умовах глобальних викликів і системних загроз міжнародному миру й безпеці проблема економічного повоєнного відновлення держав набула особливої актуальності.

У міжнародному праві економічне повоєнне відновлення розглядається як комплекс заходів, спрямованих на відбудову економічної системи держави після збройного конфлікту або окупації, включаючи відновлення інфраструктури, реінтеграцію економічних суб'єктів у міжнародну торговельну систему та забезпечення сталого розвитку. Відповідно до рекомендацій ООН, основними завданнями постконфліктного відновлення є стабілізація економіки, зниження рівня бідності, гарантування макроекономічної рівноваги та залучення міжнародної допомоги.

Наслідки ж збройних конфліктів, включаючи масове знищення інфраструктури, деградацію державних інституцій та послаблення економічної стабільності, обумовлюють необхідність чіткого визначення понятійного апарату, що використовується в дослідженні та практиці міжнародно-правового регулювання процесів відбудови. Саме через коректне розуміння базових термінів — таких як «економічне відновлення», «післявоєнна реконструкція», «реабілітація», «реінтеграція» — здійснюється ефективне нормативне забезпечення та інституційне планування відповідних процесів. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває формування чіткого понятійно-категоріального апарату, що дозволяє забезпечити системність дослідження правових механізмів післявоєнної реконструкції.

При цьому варто брати до уваги, що економічне повоєнне відновлення принципово відрізняється від подолання наслідків стихійних лих або економічних криз. Зокрема, воно передбачає відновлення не лише матеріальних ресурсів, а й правової системи, управлінських інституцій та механізмів компенсації шкоди, завданої внаслідок збройної агресії. На відміну від заходів реагування на стихійні лиха, які фінансуються здебільшого через гуманітарні фонди та страхові механізми, повоєнне відновлення вимагає розробки міжнародних правових інструментів, зокрема щодо репарацій і санкційної політики.

Після завершення збройного конфлікту саме міжнародне право визначає архітектуру взаємодії між внутрішніми та зовнішніми суб'єктами відновлення, а також регулює розподіл ресурсів, відновлення інфраструктури, реструктуризацію економіки, боргові зобов'язання та гуманітарну підтримку населення. Істотне значення мають принципи суверенітету, невтручання у внутрішні справи, але водночас – принципи співпраці, солідарності, верховенства права та забезпечення прав людини.

Термін «економічне повоєнне відновлення» у міжнародно-правовому контексті охоплює правові, інституційні та економічні заходи, спрямовані на стабілізацію держави після збройного конфлікту, забезпечення правопорядку, дотримання прав людини та відновлення економічного потенціалу.

Під даним терміном в науковій літературі розуміється сукупність заходів економічного, правового, соціального та інституційного характеру, спрямованих на подолання наслідків збройного конфлікту, відновлення функціональності економіки, відбудову інфраструктури, стимулювання інвестицій та забезпечення сталого розвитку. Наразі серед дослідників відсутній усталений підхід до розуміння зазначеного поняття. Одні вчені наголошують на необхідності розглядати його як процес суто економічного характеру, тоді як інші — як складову частину ширшої парадигми постконфліктної трансформації.

Згідно з Програмою розвитку ООН (UNDP), це процес довгострокового характеру, що базується на принципах локального лідерства, інституційного партнерства та стійкого розвитку [1].

У своїй статті на платформі «IG» Джошуа Уорнер дає наступне визначення економічному відновленню: «Економічне відновлення - це коли економіка виходить з рецесії і знову починає зростати. Економіка розвивається поетапно, і якщо вона скоротилася і впала в рецесію, то врешті-решт вступає в стадію відновлення, перш ніж почати цикл знову» [2].

В статті «Post-War Economic Recovery» на платформі Fiveable, яка описує процес відбудови та відновлення економік після Другої світової війни термін визначається наступним чином: «повоєнне економічне відновлення відноситься до періоду відбудови та відродження європейських економік після руйнувань Другої світової війни. Це відновлення передбачало значне державне втручання, економічне співробітництво та реалізацію політики, спрямованої на реконструкцію, що допомогло відновити стабільність і зростання на всьому континенті. Серед ключових особливостей - План Маршалла, промислове зростання та становлення держав загального добробуту» [3].

При цьому у міжнародному праві економічне повоєнне відновлення не є формалізованим у вигляді окремого договору чи універсального правового акта, однак воно передбачене в низці документів «м'якого права» (soft law), міжнародних програм, стратегій і рішень органів міжнародних організацій. Так, у Порядку денному ООН до 2030 року акцентовано на ролі держав у забезпеченні стійкого економічного розвитку, включаючи країни, що пережили конфлікти [4].

У термінологічному аналізі важливо розмежовувати поняття «відновлення» (recovery), «реконструкція» (reconstruction), «реабілітація» (rehabilitation) та «реінтеграція» (reintegration). У нормативно-правових документах ООН поняття «реконструкція» зазвичай використовується обширніше за змістом, ніж просто відновлення, і при цьому охоплює не лише фізичну відбудову, але й інституційні зміни.

В підтвердження цього відповідно до підходів Світового банку, відновлення — це короткострокова фаза, яка передбачає забезпечення базових життєвих умов, у той час як реконструкція — довгостроковий процес, орієнтований на відбудову інституційної спроможності, розвиток економіки та запровадження реформ. Про це

свідчить звіт щодо оновленої спільної оцінки збитків і потреб, які виникли внаслідок широкомасштабного вторгнення РФ (Rapid Damage and Needs Assessment, RDNA3), опублікований урядом України разом з Групою Світового банку, Європейською Комісією та ООН. Згідно зі звітом: «у RDNA3 перераховані критичні інвестиційні потреби для короткострокового відновлення та середньострокової реконструкції. Там, де це можливо, оцінка враховує і виключає потреби, які вже були задоволені за рахунок державного бюджету та підтримки, наданої партнерами та міжнародною спільнотою» [5].

Термін економічна реконструкція застосовується для позначення заходів із відновлення зруйнованої інфраструктури, фінансової стабільності та правового середовища. У документі «Швидкої оцінки завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA2)» Групою Світового банку відзначається, що реконструкція має здійснюватися за принципом «Build Back Better» — з урахуванням інституційного оновлення, цифрової трансформації та прозорості. Як зазначається в документі: «Відбудова за принципом «краще, ніж було» — це заходи, які уряд України вирішує інтегрувати до процесу відновлення та відбудови активів, яким завдана шкода, що зокрема включають поліпшення функціональності, енергоефективності, забезпечення універсального доступу, стійкості до природних лих та кліматичних змін, а також важливі заходи з модернізації включно з визначенням пріоритетності вибору та розміщення об'єктів інфраструктури та обсягів надання послуг. Такий параметр вартості додається до обчислення потреб, і кожен сектор використовує належні стандарти та припущення щодо визначення вартостей.» [6].

Саме ж словосполучення «Build Back Better» з'являлося ще в Національному плані відновлення, презентуваному у 2022 році в місті Лугано у Швейцарії під час конференції з відбудови України. У документі йшлося, що «Build Back Better» (BBB) повинен стати одним із головних принципів відновлення України. «Відбудова з кращою якістю та застосуванням більш просунутих технологій, як порівняти з утраченими активами. Узгодження відбудови України з принципами ЄС: зеленого переходу й цифрової трансформації», — дали пояснення автори проєкту [7].

Реабілітація в цьому контексті стосується здебільшого відновлення базових соціальних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта, доступ до води тощо. Реінтеграція ж — це процес повернення внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, а також відновлення зв'язків між розірваними регіонами країни.

Одним з основоположних понять є **репарації** — форма міжнародно-правової відповідальності держави за шкоду, заподіяну порушенням норм міжнародного права, зокрема внаслідок збройної агресії. Це положення закріплено у проєкті статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння (2001 р.), розробленого Комісією міжнародного права ООН та прийнятого резолюцією A/RES/56/83 Генеральної Асамблеї ООН. Пізніше даний проєкт статей було деталізовано в Резолюції ГА ООН A/RES/60/147 (2005) [8], яка підтверджує право жертв порушень міжнародного права на ефективні засоби правового захисту, включаючи компенсації, реституцію та гарантії неповторення.

У практиці міжнародних судів, зокрема Міжнародного Суду ООН, питання репарацій розглядалось у справах *Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro* [9] та *Armed Activities on the Territory of the Congo*, що створюють прецедентне підґрунтя для сучасного розуміння компенсацій у повоєнний період.

У справі позову Боснії і Герцеговини проти Сербії у 2007 році завершився 14-річний судовий процес, це був перший в історії випадок, коли держава постала перед найвищою юридичною інстанцією ООН за скоєння геноциду. Міжнародний суд звільнив Сербію від відповідальності за геноцид, вчинений під час війни в Боснії, але водночас визнав масове вбивство восьми тисяч боснійських мусульман у Сребрениці у 1995 році актом геноциду.

Згідно з рішенням Суду, Сербія зобов'язана була виплатити Боснії фінансову компенсацію. Також, згідно з рішенням, Сербія мала надати, так би мовити, «символічну компенсацію» — негайно реалізувати повне співробітництво з Гаазьким трибуналом та передати обвинувачених, насамперед Ратка Младича, колишнього командувача боснійських сербів, який пізніше у 2017 році був засуджений до довічного ув'язнення за геноцид, злочини проти людства і військові злочини, зокрема за вбивство щонайменше 7 500 боснійських чоловіків і юнаків у Сребрениці в 1995

році. Це стало випадком, коли міжнародні суди довели, що реалізують кару за військові злочини.

Судовий процес щодо Уганди за її збройну агресію проти Демократичної Республіки Конго [10] тривав понад 20 років, а постраждала країна отримала лише 3% від суми. У лютому 2022 року Міжнародний суд ООН Суд визнав Уганду зобов'язаною виплатити репарації та підтвердив принцип загального міжнародного права, встановлений ще у 1927 році: держава, яка несе відповідальність за міжнародні протиправні діяння, має зобов'язання повної репарації шкоди, заподіяної цими діяннями.

Дані кейси засвідчили, що держава може бути притягнута до відповідальності не лише за безпосереднє вчинення міжнародних злочинів, а й за незапобігання їм або за неспівпрацю з міжнародними судовими інституціями. У справі Боснії і Герцеговини проти Сербії вперше в історії міжнародного права було розглянуто позов держави до іншої держави за звинуваченням у геноциді. Хоча Міжнародний Суд не визнав Сербію безпосередньо винною у вчиненні геноциду, він встановив її відповідальність за недотримання обов'язку запобігання геноциду та за неспівпрацю з міжнародними трибуналами. Це рішення стало важливим прецедентом, що підтвердив можливість притягнення держави до відповідальності не лише за дії, а й за бездіяльність, що призвела до масових порушень міжнародного гуманітарного права. Суд також постановив, що держава може бути зобов'язана до як матеріальних виплат, так і до реалізації форм символічної компенсації, зокрема шляхом сприяння правосуддю та передачі обвинувачених осіб.

У справі щодо Уганди, Міжнародний Суд ООН підтвердив базовий принцип загального міжнародного права, сформульований ще у 1927 році, відповідно до якого держава, що вчинила міжнародно-протиправне діяння, зобов'язана повністю відшкодувати заподіяну шкоду. Попри те, що фактична сума присуджених репарацій становила лише незначну частину від заявленої, саме рішення Суду має важливе прецедентне значення, оскільки закріплює практичну реалізацію цього принципу в умовах сучасного міжнародного правопорядку.

Таким чином, практика Міжнародного Суду ООН демонструє формування стабільного правового підходу до питань повоєнної компенсації, який ґрунтується на принципах повної репарації, розширеного тлумачення державної відповідальності та важливості співпраці з міжнародними механізмами правосуддя. Ці справи становлять концептуальну базу для подальшого розвитку інституту репарацій у міжнародному праві та є орієнтиром для регулювання наслідків збройних конфліктів у майбутньому.

Компенсація ж є найпоширенішою формою відшкодування збитків унаслідок воєнної агресії в контексті міжнародного протиправного діяння, адже право отримання компенсації підтверджено на практиці прецедентним правом, та працями науковців в галузі юриспруденції. Звертаючись до думки науковців, Дж. Баркер писав, що хоча поняття та принципи в контексті компенсації в більшості спираються на пряму на національні доктрини або відсилають до загальних принципів права, саме чіткі рамки правового режиму щодо прав та обов'язків в міжнародному праві, набули обрисів завдяки міжнародним документам та прецедентного права. Стягнення компенсації та її сума можуть бути визначені міжнародним судовим, арбітражним чи адміністративним органом, або ж можуть бути узгоджені між сторонами на стадіях провадження. У справі про проєкт «Габчіково-Надьмарош» Міжнародний Суд Організації Об'єднаних Націй заявив, що «існує цілком встановлена норма міжнародного права, згідно з якою потерпіла держава має право на отримання компенсації за завдану шкоду від держави, яка вчинила міжнародно-протиправне діяння». Компенсація може бути самостійною формою компенсування шкоди або виступати доповненням до реституції.

За змістом поняття реституція – це відшкодування правопорушником матеріальної шкоди у вигляді повернення неправомірно захопленого майна, транспортних засобів, художніх цінностей та іншого. Реституція ділиться на різновиди, які залежать від виду міжнародно-правової шкоди. Одним з різновидів реституції є субституція – заміна неправомірно пошкодженого або знищеного майна аналогічним за вартістю та призначенням. Прикладом можуть слугувати переможені країни гітлерівського блоку, в перемир'ях і мирних договорах яких містились положення про необхідність реституції всієї ідентифікованої власності. Також у

мирних договорах із переможеними зазначалося, що в разі неможливості повернення вилучених предметів художньої, історичної або археологічної цінності вони підлягають заміні предметами такого самого роду або приблизно рівноцінними [11, с.159].

Варто зазначити, що концепція реституції не має універсального визначення. За одним з визначень вона полягає у відновленні *status quo ante* – ситуації існуючої до вчинення самого протиправного діяння. Відповідно до іншого реституцією є встановлення або відновлення ситуації, яка б мала місце, в разі якщо протиправне діяння не було вчинено. Перше визначення має досить звужені рамки, оскільки не включає компенсацію, яка могла б належати потерпілій стороні за понесені збитки, наприклад з причини неможливості використання неправомірно затриманих одиниць купівлі-продажу, які згодом були повернуті. Друге ж визначення містить інші елементи відшкодування та зобов'язання такого відшкодування. Більш вузьке визначення прийнято в статті 35 і має перевагу фокусу на оцінці фактичної ситуації, що не вимагає гіпотез щодо ситуації, яка мала б місце при відсутності протиправного діяння. З цього можна зробити висновки, що для забезпечення відшкодування збитків в повному обсязі є потреба доповнення реституції в її вузькому значенні компенсацією.

Щодо думки дослідників О.А. Прошина зазначала, в міжнародній доктрині реституція має дві форми. Першою є реституція в натурі (*restitutio in integrum*), що виражається у відновленні колишнього матеріального становища потерпілої сторони. Другою формою реституції є *restitutio in pristinum*, що являє собою відновлення нематеріальних прав, до яких можна віднести припинення незаконної окупації, анулювання законодавчих, виконавчих і судових актів.

Схоже трактування реституції ми знаходимо також в роботах В.М. Репецького. На його думку реституція – форма відшкодування, коли державою-агресором відновлюється стан, що існував до скоєння нею міжнародно-правового діяння щодо потерпілої сторони. Може приймати форму матеріального відновлення або повернення території, осіб чи їх майна, скасування юридичного акта тощо [12].

В.Е. Теліпко та А.С. Овчаренко при трактуванні інституту реституції ґрунтуються на тому, що реституція виступає формою матеріальної відповідальності поряд з репараціями. Що означає можливість застосування реституції в поєднанні з репараціями, але при цьому самостійне використання є досить рідкісним. Науковці наголошують, що визначення форми реституції залежить від вибору потерпілою держави, оскільки реституція являється поновленням в межах можливого положення та може мати форму поновлення знищеного майна або повернення території. Також варто прийняти до уваги термін «юридичної реституції», яка вимагає зміни юридичного положення в правовій системі держави, що несе відповідальність, або в її правовідносинах із потерпілою державою (наприклад, відміна чи зміна певного закону чи судового рішення) [13, с. 286].

Реституція часто є неможливою, незважаючи на первинність як правового принципу. Вона може бути ціло, або частково виключена на підставі вилучень, викладених у ст. 35 Статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 року. Також причиною може слугувати те, що потерпіла держава віддає перевагу компенсації. Навіть коли реституція здійснена, вона може виявитися недостатньою для забезпечення цілковитого відшкодування [14, с. 500].

Отже, реституція має місце в тих випадках, коли можна визначити не стільки розмір заподіяної шкоди, скільки її обсяг, конкретний вид, форму або втілити в подібних або родових речах. Слід також зауважити, що компенсація застосовується коли є можливим визначити саме розмір шкоди, а не якість порушених прав чи ідентифікувати річ, предмет матеріального світу, повернення якого буде вважатися видом міжнародно-правової відповідальності.

Підсумовуючи загальний аналіз теоретичних засад та дослідження інституту реституції, можна зауважити наступне:

- реституція як форма міжнародно-правової відповідальності передбачає відновлення порушених міжнародно-правовим діянням однієї держави прав іншої, при цьому найчастіше акцентуація йде на речових правах;
- реституція має матеріальний вираз та передбачає собою передачу або повернення ідентичних або родових речей, що є специфічною ознакою, адже жодна

інша форма відповідальності не передбачає таку функцію як відновлення титульного права власності на речі;

- реституція в більшості застосовується по відношенню до країни-агресора, що вчинила протиправне міжнародно-правове діяння по відношенню до потерпілої сторони і тим самим суттєво погіршила майновий стан потерпілої держави;

- визнання нікчемними будь-які правочини є наслідком застосування інституту реституції в міжнародно-правових відносинах, які мали місце щодо предметів матеріального світу, які були незаконно отримані державою-агресором, яка вчинила по відношенню до країни титульного власника цих речей протиправне міжнародно-правове діяння.

Наведені ознаки дають можливість порівняти реституцію з правовою природою компенсації як окремої форми міжнародно-правової відповідальності.

Порівнюючи реституцію та компенсацію як форми відшкодування завданих потерпілій країні збитків, можна дійти до висновку, що, попри відмінні кваліфікаційні ознаки, ці форми тісно взаємодіють та пов'язані між собою, в першу чергу задля забезпечення виконання принципу повного відшкодування шкоди. Міжнародна судова і арбітражна практика також дозволяє виокремити пріоритетність реституції щодо компенсації, попри це, слід зауважити, що компенсація не обов'язково та не в усіх випадках слідує за реституцією. Оскільки в процесі вирішення міжнародно-правових спорів постраждала держава має право запитувати саме той вид відшкодування або відновлення своїх порушених прав, який передбачає поновлення прав в максимальному обсязі. Норма вторинності компенсації дає змогу оцінити застосування в якості додаткової відповідальності, але у випадку коли реституція вже застосована, що означає, що компенсація може застосовуватися також як самостійний вид відповідальності. При цьому у випадку застосування основного виду міжнародно-правової відповідальності саме компенсації, міжнародні судові інстанції можуть застосувати разом з цим реституції, але тільки в разі збереження у сторони-агресора речі або майна, яке належить потерпілій державі. Додатково дослідження міжнародної судової практики дає розуміння, що у справах, де фігурує конфіскація майна, що має ринкову вартість, порушення договору або інші аспекти економічного

характеру, частіше використовується компенсація як засіб правового захисту. Побідна практика склалась у вирішенні міжнародних спорів, що мають аспект порушення прав людини. В цих ситуаціях реституція може бути практично неможливою через специфікою самої галузі.

Визначальним для розуміння правової природи економічного повоєнного відновлення є ідентифікація суб'єктів відповідних правовідносин. Здебільшого, суб'єктами виступають держави, міжнародні організації, приватні інвестори та громадянське суспільство. Різноманіття суб'єктів формує міждисциплінарний характер самого процесу — поєднання норм міжнародного публічного і міжнародного приватного права, а також прав людини. Провідними суб'єктами правового регулювання відновлення визнаються міжнародні організації — ООН, Європейський Союз, Світовий банк, МВФ, а також держави-донори, які укладають відповідні двосторонні угоди про надання допомоги, що також є джерелами міжнародного договірної права.

Згідно з нормами міжнародного гуманітарного права, відповідальність за відновлення зруйнованих територій несе держава-агресор, однак міжнародна практика демонструє, що економічна реконструкція здебільшого реалізується завдяки інструментам міжнародного співробітництва, донорства та технічної допомоги.

Економічне повоєнне відновлення дедалі більше концептуалізується через поняття «стійкості» (resilience) та «сталого розвитку» (sustainable development), що прямо впливає на законодавче та інституційне забезпечення таких процесів.

Стієкість розглядається як здатність держави протистояти зовнішнім шокам, зокрема воєнним, і адаптувати свої структури до нових умов функціонування.

У міжнародно-правовій літературі використовуються також пов'язані з темою поняття, серед яких:

- «перехідне правосуддя» (transitional justice) — комплекс механізмів з правового реагування на масові порушення прав людини в постконфліктних державах;
- «відбудова миру» (peacebuilding) — діяльність із запобігання конфліктам, відновлення інституцій та забезпечення правової інтеграції;

- «врядування у постконфліктний період» — юридичне забезпечення ефективного державного управління, боротьби з корупцією та правової стабільності.

Розглянемо докладно кожне з даних понять окремо.

Вперше поняття перехідного правосуддя було запропоновано Н. Крітцом у 1995 році. Згодом воно з'явилося у звіті Л. Жуане, який розглядався в 1997 році Комісією ООН з прав людини, де було розроблено 42 принципи запобігання безкарності осіб, які порушили права людини, згрупувавши їх за правами на правду (right to know), на правосуддя (right to justice), на репарації (right to reparation) і гарантіями неповторення (guarantees of non-recurrence).

Саме поняття «перехідне правосуддя» містить в собі повний спектр процесів і механізмів, що пов'язані зі спробами суспільства забезпечення контролю, відправлення правосуддя і досягнення примирення, викликаних масштабними зловживаннями в минулому. До перехідного правосуддя відносять судові та несудові способи захисту права з різними рівнями залучення міжнародного арбітражу, до якого відносять: переслідування винуватців, відшкодування збитків та репарації, доказування, інституційні реформи.

У 2010 році Генеральний секретар ООН зазначив, що нормативним підґрунтям перехідного правосуддя є чотири стовпи міжнародної правової системи: міжнародне право прав людини, міжнародне гуманітарне право, міжнародне кримінальне право і міжнародне право біженців [15].

У 2019 році Указом Президента України була створена Комісія з правової реформи, а в її складі – робоча група з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій. Дана робоча група розробила Концепцію перехідного правосуддя в Україні.

Концепція перехідного правосуддя включає чотири напрями роботи:

1. відшкодування шкоди постраждалій стороні;
2. притягнення винних осіб та сторони до відповідальності та запобігання їх безкарності;
3. забезпечення права на правду при збройних конфліктах між державами;

4. впровадження заходів щодо недопущення відновлення та виникнення конфлікту в майбутньому.

Національна модель перехідного правосуддя будується на орієнтирах, які передбачені наступними міжнародно-правовими документами:

- Ефективне розслідування, кримінальне переслідування винних у вчиненні воєнних злочинів та грубих порушень прав людини (Criminal prosecutions);
- Компенсація, відшкодування збитків жертвам конфлікту за спричинену їм фізичну та психічну шкоду (Reparations), відновлення їх порушених прав, надання потерпілим медичної та психологічної допомоги, юридичних та соціальних послуг;
- Право на правду, в якому правда або істина (Truth-telling) розуміється як об'єктивна та неупереджена документальна реконструкція подій, розсекречення архівів та політика відновлення історичної правди;
- Інституційні реформи (Institutional reforms), що можуть виступити гарантіями неповторення конфлікту, до прикладу: очищення органів влади (люстрація), реформа сектору безпеки, правоохоронних органів, судового сектору, секторів освіти та ЗМІ, системи перевірки службовців на зловживання державними посадами.

Визначення поняття «розбудова миру» можна трактувати як врегулювання конфліктів ненасильницьким способом, тобто через дипломатію або громадянське суспільство та неформальні діалоги, до яких відносяться переговори та посередницькі дії.

Цілі розбудови миру включають в себе:

- 1) допомогу/сприяння економічному відновленню та відбудові ключових інфраструктурних об'єктів постраждалої сторони;
- 2) сприяння ефективному місцевому врядуванню та впровадженню реформи з децентралізації;
- 3) сприяння досягненню безпечної ситуації в суспільстві.

Важливим інструментом при підтриманні міжнародного миру і безпеки в «розбудові миру» в сьогоденні є миротворчі операції ООН. При цьому слід зауважити, що статут ООН не передбачає термінів «миротворча діяльність» або

«операції з підтримання миру», тому ці похідні поняття виходять з цілей і принципів діяльності ООН як і поняття «розбудови миру». В основі правової бази організації лежать резолюції Ради Безпеки ООН, що санкціонують їх проведення і визначають мандат місії. Також важливе значення мають документи Ради Безпеки та доповіді Генерального Секретаря ООН.

«Врядування у постконфліктний період» (post-conflict governance) не має єдиного усталеного визначення, проте в авторитетних джерелах воно описується як сукупність тимчасових інституційних механізмів, спрямованих на перехід від кризи до стабільного, інклюзивного та демократичного управління.

При цьому постконфліктне врядування зазвичай ділиться на типи або так звані моделі, оскільки різні конфліктні ситуації вимагають індивідуальних підходів до відновлення державного управління, зважаючи на:

1. Природу конфлікту (внутрішній, міждержавний, етнічний тощо);
2. Рівень залучення міжнародних акторів;
3. Часовий горизонт перехідного врядування.

Відзначаючи важливість розрізнення типів післявоєнних ситуацій, важливо розглянути досвід того, що вважається найбільш важливими заходами у сфері врядування. До них відносяться: розробка конституції і конституційний дизайн; створення наглядових інститутів; комісії з встановлення істини і процедури кримінального правосуддя; місцеве самоврядування; реформа сектора безпеки; вибори, формування виборчих систем і політичних партій; підтримка правозахисних організацій; проекти з розширення прав і можливостей, а також співпраця між розділеними громадами і комітетами з встановлення миру.

Підзвітність поділяється на дві аналітично відмінні категорії:

(i) Горизонтальна підзвітність стосується класичного тристороннього розподілу державної влади між трьома гілками влади, а також низки інших державних органів (часто званих спеціальними органами стримування або «сторожовими псами»), створених для перевірки зловживань або неефективності держави.

(ii) Вертикальна підзвітність означає ланцюг інститутів і процесів, які пов'язують обраного правителя з його електоратом і громадянами. Вона включає

громадян, які діють через виборчий процес або опосередковано через громадські організації та засоби масової інформації.

Можна додати третю форму підзвітності, а саме підзвітність, що нав'язується зовнішніми агентами, такими як донори, фінансові установи тощо. Загальну інституційну схему представлено на Рисунку 2, де показано різні інститути підзвітності та їхні прямі чи опосередковані зв'язки з виконавчою владою.

У випадку України категоріальний апарат формується також у тісному зв'язку з національною правовою системою та європейським вектором розвитку. Україна та Швейцарія ініціювали у 2022 році у місті Лугано широкий політичний процес щодо відновлення України. URC2022 закладав основу для політичного процесу відновлення України та встановив «Принципи Лугано» як спільні орієнтири на майбутнє. У Плані відновлення України (Lugano Recovery Conference, 2022), представлено бачення відновлення як трансформації за принципами євроінтеграції, екологічної модернізації, цифрової трансформації та сталого розвитку. Зокрема в економічному контексті було представлено відновлення України через побудову більш сталої, процвітаючої та стійкої економіки, за яким багатостороння підтримка державного фінансування включає наступне:

1. «Механізм відновлення України» ЄС, в рамках якого надаються гранти і позики на відбудову. Він фінансується ЄС та державами-членами.

2. «Рахунок для України» МВФ, який є каналом грантів або позик від членів МВФ, їхніх офіційних установ, а також міжурядових установ і організацій для надання допомоги Україні у задоволенні її платіжного балансу та бюджетних потреб.

3. Рамкова програма ЄБРР забезпечення стійкості та засобів до існування у розмірі 2 мільярдів євро, яка, зокрема, зосереджена на відстрочках платежів, простроченні та реструктуризації боргів, а також на екстреному фінансуванні ліквідності для України.

4. Багатодонорський механізм під керівництвом Світового банку для покриття основних державних видатків, таких як державний фонд оплати праці, який уже отримав змішану позику на пільгових і комерційних умовах в розмірі 1,5 мільярда доларів США [16].

Особливістю української ситуації є необхідність поєднання міжнародного правового механізму притягнення держави-агресора до відповідальності з одночасним залученням міжнародної технічної, фінансової та правової допомоги для відбудови країни. Це вимагає вироблення нової системи понять, що узгоджують практику міжнародного права з актуальними внутрішніми викликами.

Паралельно виникає питання економічного суверенітету: в умовах масового залучення іноземної допомоги чи зберігає держава повний контроль над своїм відновленням? Це питання є предметом актуальної дискусії в міжнародному праві та праві розвитку.

Аналіз понятійно-категоріального апарату економічного повоєнного відновлення свідчить про його міждисциплінарність і складність. На сучасному етапі спостерігається тенденція до зближення міжнародно-правової термінології з концептами розвитку, безпеки та прав людини. Саме тому для подальшого наукового аналізу необхідно враховувати не лише правову доктрину, а й практичні механізми реалізації відновлення через міжнародне співробітництво, багаторівневу суб'єктність та принципи сталого розвитку.

1.2. Засадничі положення міжнародно-правових актів щодо економічного повоєнного відновлення держави

Економічне повоєнне відновлення держави, як складова загального процесу реконструкції постконфліктного суспільства, значною мірою ґрунтується на комплексі міжнародно-правових актів, що закріплюють основоположні принципи, механізми та інституційні засади взаємодії держав, міжнародних організацій та інших суб'єктів міжнародного права. Нормативно-правова база, яка регулює зазначене явище, є складною і фрагментарною, однак в її основі лежать загальновизнані принципи міжнародного права, зокрема повага до суверенітету держав, принципи добросусідства, міжнародної солідарності, а також зобов'язання щодо забезпечення сталого розвитку і дотримання прав людини. Відбудова держав, постраждалих від

війни, охоплює правові механізми, спрямовані на компенсацію збитків, забезпечення фінансової та технічної допомоги, а також створення умов для сталого розвитку.

Основоположними у цій сфері є принципи:

- невідворотності відповідальності держави за агресію (стаття 2 Статуту ООН);
- права на відшкодування збитків жертвам порушення міжнародного права (IX. Reparation for harm suffered) [17];
- справедливості й недискримінації у розподілі допомоги (пункт 25 статті 11 Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 60/147);
- інклюзивного врядування та доброчесності інституцій, що підкріплюються численними актами системи ООН, ЄС, Світового банку та МВФ.

Загальні ж принципи права в цьому випадку виступають як основа для формування норм міжнародного права, що регулюють відповідальність держав за воєнну агресію та забезпечують об'єктивність, справедливість і послідовність у вирішенні конфліктів між державами. В контексті війни між РФ і Україною застосування загальних принципів права дозволить уникнути вибіркового рішення, забезпечити універсальний характер процесу і надасть змогу зосередити увагу міжнародної спільноти на сутності проблеми – невідворотності покарання російських воєнних злочинців, а органи міжнародної кримінальної юстиції зможуть забезпечити об'єктивний та неупереджений підхід до розгляду справ.

За Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 60/147 в статті 9 пункті 15 зазначено наступне:

Відшкодування має бути пропорційним тяжкості порушень і завданій шкоді. Відповідно до свого внутрішнього законодавства та міжнародно-правових зобов'язань, держава надає відшкодування жертвам за дії або бездіяльність, які можуть бути приписані державі і є грубими порушеннями міжнародного права прав людини або серйозними порушеннями міжнародного гуманітарного права. У випадках, коли фізична, юридична або інша особа визнається відповідальною за відшкодування шкоди жертві, така сторона повинна надати відшкодування жертві або компенсувати державі, якщо держава вже надала відшкодування жертві.

В пунктах 19 та 20 статті 9 міститься роз'яснення ролі реституції та компенсації в даних випадках:

19. Реституція повинна, за можливості, відновлювати становище жертви до того, в якому вона перебувала до грубих порушень міжнародного права прав людини або серйозних порушень міжнародного гуманітарного права. Реституція включає, у відповідних випадках, відновлення свободи, здійснення прав людини, ідентичності, сімейного життя та громадянства, повернення до місця проживання, відновлення зайнятості та повернення майна.

20. Компенсація повинна надаватися за будь-яку економічно оцінювану шкоду, належним чином і пропорційно до тяжкості порушення та обставин кожної справи, завдану в результаті грубих порушень міжнародного права прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, а саме:

- (a) Фізична або психічна шкода;
- (b) Втрачені можливості, включаючи працевлаштування, освіти та соціальні виплати;
- (в) Матеріальні збитки та втрата заробітку, включаючи втрату потенціалу заробітку;
- (d) Моральна шкода;
- (е) Витрати на правову або експертну допомогу, ліки та медичні послуги, а також психологічні та соціальні послуги.

У статі 11 пункті 25 викладено положення щодо недискримінації у розподілі допомоги:

25. Застосування і тлумачення цих Основних принципів і керівних положень повинні відповідати міжнародному праву в галузі прав людини і міжнародному гуманітарному праву і здійснюватися без будь-якої дискримінації будь-якого роду або за будь-якою ознакою, без будь-яких винятків [17].

Окремі міжнародні документи також базуються на загальних принципах, що складають міжнародно-правову задля економічного відновлення держав і являють собою нашарування. До прикладу в травні 2018 року було прийнято «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», чия мета

полягає також у зміцненні всезагального миру в умовах більшої свободи. Сама ж «Agenda 2030» базується на окремих статутах та принципах: «10. Новий Порядок денний ґрунтується на цілях і принципах Статуту Організації Об'єднаних Націй, включаючи повну повагу до міжнародного права. Він ґрунтується на Загальній декларації прав людини, міжнародних договорах з прав людини, Декларації тисячоліття та Підсумковому документі Всесвітнього саміту 2005 року. Вона спирається на інші документи, такі як Декларація про право на розвиток.» [18].

В першу чергу, необхідно зазначити, що основоположними актами, які мають визначальне значення для концептуалізації економічного повоєнного відновлення, виступають документи, прийняті на рівні Організації Об'єднаних Націй. Зокрема, Статут ООН визначає у своїй Преамбулі мету «створити умови, за яких можуть зберігатися справедливість і повага до зобов'язань, що випливають з міжнародних договорів та інших джерел міжнародного права», а також «сприяти економічному і соціальному прогресу». Таким чином, ООН закріплює міжнародно-правову відповідальність за забезпечення умов відновлення та розвитку після збройних конфліктів.

Хоча більшість міжнародних актів щодо повоєнного відновлення мають нефорсований (non-binding) характер, вони відіграють суттєву роль у правовому регулюванні відповідних процесів. До таких актів належать:

- «Post-Conflict Needs Assessment» (PCNA) — методологія, що застосовується ООН, Світовим банком і ЄС для комплексної оцінки потреб країн, які зазнали конфліктів [19];

Даний посібник з оцінки постконфліктних потреб є продуктом партнерства між Групою розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН), Бюро із запобігання кризам та відновлення (БКВ) Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) та Підрозділом із запобігання конфліктам та реконструкції (ЦПР) Світового банку.

При підтримці повоєнного відновлення постраждалої держави донори надають все більшу увагу економічному відновленню та розбудові миру, для цього міжнародні та національні та суб'єкти використовують PCNA/F як інструмент для

побудови плану, переговорів і визначення обсягу фінансування спільної стратегії в підтримці відновлення. На практиці вже з 2003 року, спільні заходи ООН та Світового Банку PCNA/F у фінансуванні відновлення були проведені в Іраку, Ліберії, Гаїті та Судані, а також Сомалі та Дарфурі.

- «Guiding Principles for Stabilization and Reconstruction» Інституту миру США (USIP) — визначають принципи правового регулювання економічного й інституційного відновлення держав;

Цей посібник виступає першим в історії набором загальних принципів які охоплюють побудову сталого миру в державах, які пережили насильницький конфлікт та слугує цінним ресурсом для міжнародних суб'єктів і неурядових організацій. Зокрема до нього звертається уряд США при участі у місіях зі стабілізації та реконструкції. Оскільки глобальний попит на такі місії продовжує зростати, ця прогалина перешкоджатиме співпраці та згуртованості, які необхідні для забезпечення успіху будь-якої місії з відновлення та розбудови миру в рамках миротворчої спільноти. Цей посібник є практичним інструментом для організацій миротворчої спільноти: узагальнює сновних стратегічних програмних документів державних міністерств оборони, іноземних справ та розвитку, а також великих міжурядових та неурядових організацій, що працюють у зонах збройних конфліктів та на постконфліктних територіях у різних частинах світу.

В пункті 3.1, в якому викладено ключові наскрізні принципи в сфері S&R один з принципів визначає якраз таки економічне відновлення Регіональне залучення передбачає заохочення приймаючої країни, її сусідніх країн та інших ключових держав регіону до партнерства у просуванні як приймаючої країни, так і регіону в цілому безпеці, економічному та політичному розвитку як приймаючої країни, так і регіону. Вона має три компоненти: комплексна регіональна дипломатія, спільне регіональне бачення та співпраця.

- «Peacebuilding and Statebuilding Goals» (PSGs) у межах New Deal for Engagement in Fragile States — рамковий підхід до зміцнення національних інститутів, верховенства права та економіки в умовах постконфлікту.

В графі «Заходів для ефективної підтримки миробудівництва та державотворення» викладено дії, які можуть допомогти прискорити прогрес у миробудуванні та державотворенні, а також поглибити реалізацію Паризької декларації, Угоди ААА та Принципів належної міжнародної взаємодії, якщо вони будуть здійснені сьогодні, зокрема в пунктах 5, 6 та 7 містяться інструкції щодо економічного відновлення держави:

5. Скласти карту розподілу державних та міжнародних ресурсів між регіонами та соціальними групами для забезпечення справедливості та запобігання виключення.

6. Ініціювати проведення в країні спільних оглядів впливу процедур найму та закупівель партнерів з розвитку на місцеву економіку та ринок праці, а також на місцевий потенціал.

7. Ініціювати обговорення з експертними установами щодо розвитку національного статистичного потенціалу.

Всі ці акти створюють модель поведінки держав і міжнародних акторів, формуючи усталені практики, що можуть у перспективі набути звичаєвого статусу. Слід також зазначити, що «Керівні принципи щодо миротворчої діяльності» ООН (UN Peacebuilding Architecture Review), вказують, що повоєнне відновлення неможливе без відновлення економічної спроможності держави, реформування публічних фінансів, сприяння інвестиціям та підтримки малого і середнього бізнесу.

Окреме місце серед джерел міжнародного права займають документи, прийняті в межах міжнародних фінансових організацій, таких як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР).

Наприклад, відповідно до Стратегії допомоги країнам з перехідною економікою Світового банку (Post-Conflict Reconstruction), фінансова підтримка в рамках економічного відновлення має базуватися на принципах прозорості, підзвітності та координації з урядом та іншими донорами. Оскільки Світовий банк займає досить неполітичну позицію і зосереджується саме на відновленні економіки зруйнованої війною країни, він визначає пріоритети у фінансовій діяльності країни за допомогою таких кроків, як фінансування інвестиційних проектів, фінансування політики розвитку та програм, орієнтованих на конкретні результати.

Нинішня позиція складається з двох компонентів. Перший компонент спрямований на зміцнення основ економічної політики для сприяння структурним зрушенням у напрямку сталого зростання. Він підтримує реформи, спрямовані на посилення корпоративного управління державними підприємствами, забезпечення фінансово стійкого та ефективного переходу до зеленої енергетики, спрощення надання кредитів приватному сектору, особливо в сільському господарстві, а також приведення митного законодавства України у відповідність до законодавства Європейського Союзу.

Другий компонент спрямований на посилення макрофінансової стабільності з метою створення сприятливих умов для розвитку. Цей компонент підтримує реформи, спрямовані на зміцнення потенціалу внутрішніх надходжень, покращення нагляду за ринком капіталу та захист від корупційних ризиків у сфері державних закупівель [20].

З лютого 2022 року Світовий банк спрямував понад 57 мільярдів доларів США на фінансову підтримку України. З них, понад 47 мільярдів доларів США вже надійшли (станом на 23 грудня 2024 року), підтримуючи тим самим економічну стабільність України [21].

Також Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) бере участь у економічному повоєнному відновленні держав, надаючи та допомагаючи країнам, які безпосередньо постраждали від війни завдяки розробленій програмі «Стійкість та засоби до існування» від ЄБРР. Дана програма зосереджена зокрема на енергетичній безпеці, відновленні муніципальних послуг та засобів до існування для переміщених осіб, торговельному фінансуванні та забезпеченні ліквідності для малих і середніх підприємств.

За 2024 рік Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) інвестував рекордні 2,4 млрд євро в Україну, перевищивши вклад 2023 року, який становив 2,1 млрд євро. На сьогоднішній день ЄБРР залишається найбільшим інституційним інвестором в Україні, суттєво збільшивши обсяги інвестицій після початку повномасштабного російського вторгнення у лютому 2022 року. Станом на сьогодні

загальний обсяг фінансування, наданого Банком з початку війни, досяг майже 6,2 млрд євро.

В рамках даної програми від ЄБРР інвестиції було спрямовано на:

- ЄБРР профінансував проєкти децентралізованої генерації для забезпечення безперебійного енергопостачання.
- Банк виділив 300 млн євро для оновлення локомотивного парку «Укрзалізниці» та 267 млн євро на ремонт автошляху М-06.
- Фінансування приватних підприємств, які сприяють зміцненню економіки України.
- ЄБРР виділив рекордні 472 млн євро у межах Програми сприяння торгівлі.

Окрім фінансування, ЄБРР активно сприяє реформам в Україні, особливо в контексті євроінтеграційних процесів. Це є важливим не лише для залучення більшого обсягу інвестицій приватного сектору, а й у контексті євроінтеграційних прагнень України. Через програму «Українська архітектура реформ» та Раду бізнес-омбудсмена Банк працює з Урядом та іншими державними органами над розв'язанням питань, пов'язаних з євроінтеграційними процесами та забезпеченням відповідності вимогам ЄС.

Після збільшення оплаченого капіталу Банку на 4 млрд євро у 2023 році для подальшої підтримки України, ЄБРР планує підтримувати обсяг інвестицій на рівні близько 1,5 млрд євро на рік, з потенційним збільшенням цього показника на етапі відновлення країни після війни [22].

Міжнародний валютний фонд розробив окрему програму економічної підтримки України. 48-місячна програма EFF для України з фінансуванням близько 15,5 мільярда доларів була схвалена МВФ 31 березня 2023 року і спрямована на підтримку економічного відновлення, покращення управління та зміцнення інституцій з метою сприяння довгостроковому зростанню в контексті відновлення та просування України до членства в Європейському Союзі.

Як йдеться на сайті українського уряду, після початку повномасштабного вторгнення Росії МВФ став третім за величиною донором фінансової допомоги Україні після ЄС і США [23].

«Загалом від початку повномасштабної війни Міжнародний валютний фонд надав Україні понад 12,4 млрд доларів. Співпраця з Фондом є важливим фактором нашої фінансової стабільності. Уряд проводить системну роботу у цьому напрямку. У 2025 році планується залучити від МВФ 2,7 млрд доларів» — зазначає прем'єр-міністр України Денис Шмигаль [24].

У нормативному контексті слід виокремити і міжнародні договори, що регулюють надання офіційної допомоги в цілях розвитку (Official Development Assistance, ODA), яка є основним джерелом фінансування допомоги в цілях розвитку відтоді, як у 1969 році Комітет сприяння розвитку (DAC) OECD затвердив її як «золотий стандарт» іноземної допомоги.

Зокрема, відповідно до Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги, до якої ще у 2005 приєдналася Україна. За нею держави-донори зобов'язані погоджувати свої дії з національними стратегіями реципієнтів, забезпечуючи таким чином повагу до суверенітету та інституційного середовища країни, що зазнала конфлікту.

В підпунктах 1-3 пункту 3 декларації викладено зобов'язання стосовно забезпечення гармонізації та узгодження надання зовнішньої допомоги:

Заходи стосовно підвищення ефективності зовнішньої допомоги

I. Вироблення більш чітких національних стратегій розвитку країн-партнерів та забезпечення їхньої реалізації, а також посилення відповідних рамок діяльності (наприклад, планування, бюджету й оцінки виконання).

II. Поліпшення узгодження зовнішньої допомоги з пріоритетами, системами та процедурами країни партнера й стимулювання зміцнення їхнього потенціалу.

III. Підвищення рівня відповідної підзвітності країн-донорів і країн-партнерів перед своїми громадянами й парламентами для розробки політичних курсів, стратегій та забезпечення їхнього виконання [25].

Також важливу роль відіграють акти Європейського Союзу, що стосуються післякризового регулювання, особливо у випадках країн-кандидатів або країн, які входять до зони впливу європейської політики сусідства. Так, у межах Плану економічного інвестиційного розвитку для Східного партнерства зафіксовані

засадничі принципи підтримки економічного відновлення, зокрема верховенство права, ефективне управління фінансами, антикорупційні заходи, реформування судової системи та сприяння розвитку малого і середнього бізнесу (Enlargement and Eastern Neighbourhood).

У 2024 році Європейська комісія ухвалила щорічний пакет розширення, де наведено детальну оцінку стану справ та прогресу на шляху до вступу в ЄС.

В ньому також йдеться про прогрес України на шляху до вступу в ЄС, що відкриває більші можливості для шляхів економічного відновлення України:

Відкриття переговорів про вступ з Україною стало важливим визнанням рішучості України у впровадженні реформ на шляху до вступу в ЄС. Після першої міжурядової конференції в червні 2024 року аналітичний розгляд *acquis* (аналіз узгодження з правом ЄС) просувається безперешкодно. Якщо Україна виконає всі умови, Комісія очікує на відкриття переговорів за кластерами, починаючи з «Основ процесу вступу до ЄС», якомога швидше у 2025 році.

Загалом за 2014–2024 рік Україна виконала 81% зобов'язань за угодою про асоціацію між Україною і ЄС, йдеться у звіті за 2024 рік, який підготував урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції.

Зазначається, що в 11 з 24 сфер угоди рівень виконання зобов'язань сягають 90% і більше.

Європейський Союз як суб'єкт міжнародного права також активно впроваджує нормативні механізми для підтримки держав у фазі повоєнного відновлення. Зокрема, у 2024 році на Міжнародній конференції з питань відновлення України 2024 року в Берліні було оголошено про підписання, у межах Інвестиційних рамок Механізму підтримки України, нових гарантійних і грантових угод обсягом 1,4 мільярда євро для підтримки відновлення та відбудови України та залучення інвестицій приватного сектору.

Ці угоди є першими угодами, які були підписані з міжнародними та двосторонніми державними фінансовими інституціями в межах Рамок інвестування в Україну — інвестиційний напрямок в складі Механізму ЄС на підтримку України,

обсяг якого складає до 50 мільярдів євро, з метою надання Україні підтримки на шляху її членства до ЄС, а також в умовах агресивної війни Росії, що триває.

Угоди містять 1 мільярд євро кредитних гарантій та 400 мільйонів євро грантів у вигляді змішаного фінансування, підуть на користь приватним компаніям, а також малим і середнім підприємствам, муніципалітетам й українським державним підприємствам. Зокрема, вони зосередяться на ремонті, відновленні та розвитку енергетичної інфраструктури, яка протягом останніх місяців стала основною мішенню Росії. Інші програми спрямовані на транспортний і муніципальний сектори та доступ до фінансування для малих і середніх підприємств, зокрема таких, що постраждали від війни в деокупованих і прифронтових регіонах [26].

На особливу увагу заслуговують документи, що мають характер *soft law* — наприклад, резолюції Генеральної Асамблеї ООН, політичні декларації самітів G7, які не є обов'язковими для виконання, однак мають значну впливовість у практиці міжнародного співробітництва.

У контексті збройної агресії проти України з 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року, міжнародні організації ухвалили низку документів, що конкретизують положення про правове та фінансове забезпечення економічного відновлення:

- Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/ES-11/6 (2022) вимагає компенсацій Україні за шкоду, заподіяну агресією РФ, та передбачає створення реєстру збитків (OHCHR, Ukraine: General Assembly resolution);

- Програма Світового банку Rise щодо підтримки України — програма підтримки українського бізнесу на майже \$600 млн та є частиною діяльності Світового банку, спрямованої на підтримку народу України та українських компаній в умовах постійних обстрілів, відключень електроенергії та дефіциту робочої сили. Програма також відноситься до пакету міжнародної підтримки України для задоволення її фінансових потреб у 2024 році. Інші поточні проєкти передбачають екстрене фінансування у сферах охорони здоров'я, транспорту, енергетики, житловому секторі та сільському господарстві.

Вона підтримає 20 000 малих та середніх підприємств (МСП) і допоможе створити або зберегти щонайменше 40 000 робочих місць [27].

Положення міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевських конвенцій 1949 року та додаткових протоколів до них, також створюють правовий фундамент для гуманітарного захисту в процесі повоєнного відновлення — через заборону знищення цивільної інфраструктури, обов'язок відновлення доступу до гуманітарної допомоги, а також захист об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення. Хоча ці норми мають на меті захист цивільного населення під час конфліктів, вони закладають базові стандарти, які повинні враховуватися й у перехідний період, включаючи недопущення дискримінації, захист інфраструктури, право на репарації та компенсації.

Додатково, Гаазька конвенція 1907 року «Про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі» (IV Конвенція, Додаток) зобов'язує державу-окупанта підтримувати громадський порядок та забезпечувати умови життя на тимчасово окупованих територіях, що має практичне значення у контексті реінтеграції й відновлення звільнених регіонів України [28].

Варто звернути увагу і на документи, ухвалені в межах ОЕСР, зокрема The DAC Guidelines Helping Prevent Violent Conflict, які встановлюють принципи міжнародної координації у післяконфліктний період, із наголосом на «право власності» держави, що відновлюється, на процеси відбудови, а також участь громадянського суспільства й бізнесу (OECD DAC Guidelines).

Важливим елементом є й практика міжнародних судових та квазісудових інституцій. Так, Європейський суд з прав людини у своїй практиці неодноразово підкреслював обов'язок держав щодо створення умов для гідного рівня життя та економічної стабільності навіть у постконфліктний період, що можна розглядати як елемент позитивних зобов'язань держав відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Крім того, економічного відновлення ключову роль відіграє приватний сектор та міжнародні інвестиції. Багато міжнародних актів підкреслюють необхідність створення сприятливого правового середовища для залучення інвестицій у країни, що

перебувають на етапі відбудови після конфліктів. Одним із ключових документів, що регулює цей процес, є Міжнародна конвенція про заохочення інвестицій та гарантії для іноземних інвесторів, яка допомагає забезпечити правову захищеність для інвесторів, надаючи їм гарантії від порушень прав, таких як націоналізація чи експропріація, а також забезпечує механізми вирішення інвестиційних спорів (ICSID Convention) [29].

Ряд міжнародних угод також розглядають питання реструктуризації боргу, оскільки відновлення економіки країни після конфлікту часто пов'язане з необхідністю вирішення проблеми зовнішніх боргових зобов'язань. Міжнародне співтовариство визнає, що неможливість виплатити борг може призвести до подальшої економічної нестабільності. Тому спеціальні міжнародні органи, зокрема Міжнародний валютний фонд (МВФ), розробляють механізми реструктуризації боргу, що дають змогу державам, які пережили конфлікти, зберегти фінансову стабільність і уникнути соціальних катастроф. Механізми за участі МВФ сприяють також забезпеченню макроекономічної стабільності, що є невід'ємною частиною економічного відновлення держави, і враховують необхідність розв'язання проблем із бюджетними дефіцитами і дефляцією, які часто спостерігаються після завершення конфліктів.

Особливу увагу міжнародні актори приділяють забезпеченню правової стабільності в період відновлення економіки. Цей аспект є важливим для встановлення довіри до національних органів влади, для залучення інвестицій та відновлення національних ринків. У цьому контексті, документи, які регулюють стандарти правової стабільності, включають положення про правові реформи, анти-корупційні стратегії та запобігання організованій злочинності. Наприклад, Рекомендації Європейської Комісії з підвищення ефективності правової системи ставлять за мету підвищити ефективність правосуддя, зокрема через реформування судів і забезпечення доступу до правосуддя для всіх громадян (Actions, results and services delivered by the European Commission).

Загалом, міжнародно-правові акти, що регулюють економічне відновлення після збройних конфліктів, є комплексним інструментом, який включає в себе не тільки

економічні, але й політичні, соціальні та правові аспекти. Післяконфліктне відновлення вимагає врахування взаємодії між державами, міжнародними організаціями, інвесторами та громадянським суспільством. Відновлення держави та економіки після збройного конфлікту є викликом для міжнародного правопорядку, однак завдяки чітким міжнародно-правовим механізмам, таких як гарантії захисту прав людини, стабільність правових інститутів та ефективне регулювання міжнародних економічних відносин, цей процес має потенціал до успіху, забезпечуючи стійке відновлення і довготривалий розвиток.

Важливим аспектом цих міжнародно-правових актів є також підтримка «довгострокових стратегій» відновлення, де країни, що перебувають у перехідний період, мають чітко визначені напрямки для здійснення правових та економічних реформ. Це включає в себе питання прав людини, захисту власності, економічної стабільності, розвитку інфраструктури та соціальних програм, що є основою для стабільного розвитку на всіх етапах відновлення. Зокрема, акти, що стосуються інтеграції в міжнародні економічні та правові організації, можуть забезпечити важливу платформу для обміну досвідом і ресурсами, а також для міжнародної підтримки відновлення.

У результаті аналізу можна констатувати, що засадничі положення міжнародно-правових актів щодо економічного повоєнного відновлення базуються на комплексному поєднанні принципів міжнародного права, які стосуються суверенітету, розвитку, прав людини та економічної співпраці. Ефективна імплементація цих положень вимагає не лише відповідних законодавчих змін на національному рівні, але й чіткої координації з міжнародними інституціями, забезпечення правового моніторингу та дотримання принципів транспарентності й підзвітності.

У підсумку варто зазначити, що засадничі положення міжнародно-правових актів, які регулюють економічне повоєнне відновлення, формують багаторівневу систему, що охоплює універсальні принципи міжнародного права, спеціальні нормативні документи міжнародних організацій, міжнародно-договірні інструменти та практику міжнародних судів. Їх реалізація сприяє не тільки відновленню

інфраструктури, але й укріпленню демократичних інститутів, прав людини та розвитку відкритої, конкурентоспроможної економіки. У випадку України ці положення мають не лише декларативне, а практичне значення, адже є підґрунтям для компенсацій, реалізації програм відновлення та створення прецедентів притягнення держави-агресора до відповідальності за завдану шкоду. Саме така інтегративна структура правового регулювання забезпечує цілісне бачення і послідовність у процесі відбудови держави після збройного конфлікту.

1.3. Міжнародно-правові регулювання відносин між суб'єктами економічного повоєнного відновлення держави

Економічне повоєнне відновлення держави — процес, що вимагає не лише значних фінансових та матеріальних ресурсів, а й чітко налагоджених правових механізмів взаємодії між різними суб'єктами. У цьому контексті міжнародне право відіграє ключову роль, адже саме воно створює рамки для співпраці між урядами, міжнародними організаціями, фінансовими установами, приватним сектором, гуманітарними фондами та інститутами громадянського суспільства.

Сучасні міжнародно-правові відносини у сфері повоєнного відновлення мають унікальну природу. Вони поєднують елементи міжнародного публічного права, інвестиційного права, права міжнародних договорів, а також норм, що стосуються міжнародного гуманітарного та інституційного співробітництва. Відтак, ефективне регулювання цих відносин потребує не лише участі держави, яка зазнала руйнувань унаслідок збройного конфлікту, а й узгоджених дій з боку зовнішніх суб'єктів: іноземних держав-донорів, міжнародних фінансових інституцій (зокрема Світового банку, МВФ, ЄБРР), структур ООН, Європейського Союзу, а також неурядових організацій, які мають статус консультативних органів при міжнародних інституціях.

Ці суб'єкти вступають у договірні відносини з державою, що відновлюється, за допомогою таких форм, як міжнародні угоди, меморандуми про взаєморозуміння, фінансові та технічні угоди, договори про грантову допомогу тощо. Водночас, часто

значну роль відіграють і політичні документи — резолюції міжнародних організацій, декларації, спільні заяви, що не є обов'язковими з точки зору права, однак суттєво впливають на формування зобов'язань сторін. Прикметним є те, що, незважаючи на відмінності у правовому статусі цих документів, їхня кумулятивна дія створює цілісне поле нормативного регулювання.

Згідно зі статутними положеннями ООН, зокрема Статуту Організації Об'єднаних Націй (ст. 1, 55, 56), міжнародне співтовариство має сприяти економічному і соціальному прогресу, що у контексті повоєнного відновлення трансформується в низку зобов'язань міжнародних акторів щодо допомоги постраждалим державам (UN Charter). Зокрема, в статті 1, в пунктах 1 та 2 вказано, що цілями Організації Об'єднаних Націй є:

1. Підтримувати міжнародний мир і безпеку і з цією метою: вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загроз миру, а також для придушення актів агресії чи інших порушень миру, а також мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, врегулювання чи врегулювання міжнародних суперечок або ситуацій, які можуть призвести до порушення миру;

2. Здійснювати міжнародне співробітництво у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного чи гуманітарного характеру, а також у сприянні та заохоченні поваги до прав людини та основних свобод для всіх без різниці раси, статі, мови чи релігії [30].

Згідно з положеннями Статуту ООН розділу IX про Міжнародне економічне та соціальне співробітництво у статті 55 та 56:

Стаття 55.

З метою створення умов стабільності і добробуту, необхідних для мирних і дружніх відносин між націями, заснованих на повазі принципу рівноправності і самовизначення народів, Організація Об'єднаних Націй сприяє:

- а. вищому рівню життя, повна зайнятість та умовам економічного та соціального прогресу та розвитку;

б. вирішенню міжнародних економічних, соціальних, медичних та пов'язаних з ними проблем; міжнародному культурному та освітньому співробітництву;

с. загальній повазі і дотримання прав людини та основних свобод для всіх, незалежно від раси, статі, мови чи релігії.

Стаття 56

Всі члени зобов'язуються вживати спільних та окремих заходів у співпраці з Організацією для досягнення цілей, викладених у статті 55 (ООН).

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що міжнародне співтовариство, відповідно до Статуту ООН, має юридичний обов'язок підтримувати відновлення та стабільність постраждалих від конфліктів країн. Цей процес включає як колективні, так і індивідуальні зусилля держав та міжнародних організацій, спрямовані на економічний і соціальний прогрес, а також на дотримання прав людини та забезпечення умов для мирного співіснування. Тому механізми міжнародної допомоги та відновлення в повоєнний період є складовою частиною міжнародної правової системи, яка сприяє досягненню глобальних цілей стабільності та добробуту.

Особливої уваги заслуговують договори з міжнародними фінансовими установами. Так, у 2022–2024 роках Україна уклала низку угод зі Світовим банком у межах ініціативи PEACE in Ukraine, спрямованої на забезпечення стабільного фінансування найважливіших державних функцій під час війни та у період відновлення. У межах цієї програми вимагається звітування про використання коштів, проведення аудитів та впровадження ефективних систем контролю [31].

Проект PEACE допомагає Уряду України підтримувати життєво важливі державні послуги та основні державні функції по всій країні. Надання бюджетної підтримки для забезпечення роботи уряду та надання мінімально необхідних послуг є критично важливим, оскільки в іншому випадку відбудова та відновлення економіки стане набагато дорожчим, і більше людей можуть опинитися за межею бідності. Станом на 22 червня 2023 року в рамках проєкту PEACE було мобілізовано майже 20 мільярдів доларів США.

Проект є невід'ємною частиною міжнародної підтримки, яка допомагає Україні задовольнити свої фінансові потреби, допомагаючи Уряду України виконати свої основні соціальні видатки, обмежити шкоду, завдану рівню життя українців, а також відновити та реабілітувати особисті доходи та можливості українців, підтримуючи купівельну спроможність сімей для задоволення їхніх базових потреб.

Станом на 22 червня 2023 року в рамках проєкту «Державні видатки на зміцнення адміністративної спроможності» (PEACE) було мобілізовано майже 20 мільярдів доларів США.

Угоди передбачають застосування спеціальних процедур моніторингу, заснованих на принципах доброго врядування та прозорості, закріплених у міжнародних стандартах OECD [32].

Також важливо враховувати роль Європейського Союзу, який є ключовим суб'єктом у процесі відбудови. Після набуття Україною статусу кандидата на вступ до ЄС у 2022 році, правові відносини між сторонами вийшли на новий рівень. ЄС реалізує підтримку через інструмент Ukraine Facility, закріплений у Регламенті (EU) 2024/796, який передбачає не лише фінансову допомогу, а й обов'язкове досягнення індикаторів реформ, зокрема у сферах верховенства права, боротьби з корупцією, державного управління.

Механізм підтримки України з боку ЄС передбачає надання €50 млрд протягом чотирьох років за умови успішного виконання 150 індикаторів. У 2024 році державний бюджет може поповнитися сумою у €16 млрд фінансової підтримки за програмою Ukraine Facility. У разі невиконання або протермінування індикаторів ЄС зменшуватиме фінансування від першочергово закладеної суми.

Також у 2015 році було впроваджено Програму ООН із відновлення та розбудови миру, що є багатосторонньою донорською рамковою програмою, яка спільно імплементується чотирма партнерськими агентствами ООН (Програма розвитку ООН, ООН Жінки, Фонд ООН у галузі народонаселення, Продовольча та сільськогосподарська організація у співпраці з урядом України, з метою реагування та пом'якшення причин і наслідків конфлікту.

Заходи Програми згруповані за такими ключовими компонентами, які відображають пріоритетні потреби регіону:

Компонент 1: Економічне відновлення та відбудова критично важливої інфраструктури;

Компонент 2: Ефективне місцеве самоврядування та реформа з децентралізації влади;

Компонент 3: Громадська безпека та соціальна згуртованість [33].

Всі ці індикатори фактично є юридичними зобов'язаннями, виконання яких є умовою надання наступних траншів допомоги, а отже — впливають на внутрішню правову політику України.

Не менш важливим є регулювання участі приватних інвесторів у процесі повоєнного відновлення. Відносини держави з транснаціональними корпораціями та міжнародними бізнес-групами регулюються як міжнародними інвестиційними договорами, так і загальними принципами міжнародного економічного права. Наприклад, положення Договору до Енергетичної хартії гарантують захист іноземних інвестицій у сфері енергетики, що має вирішальне значення для відбудови інфраструктури України.

Проте, своєму листі від 18 серпня 2022 року Міністерство закордонних справ України повідомило Секретаріат, що, починаючи з 15 серпня 2022 року, Україна користується своїм правом, передбаченим статтею 17(2)(a)-(b) Договору до Енергетичної Хартії (ДЕХ), відмовити у наданні переваг, передбачених Частиною III ДЕХ, інвестиціям інвесторів Російської Федерації з причин, викладених у ній [34].

У свою чергу, неурядові та гуманітарні організації вступають у правові відносини з державою за допомогою меморандумів та угод про співпрацю, які регламентують правовий статус їхньої діяльності на території України, правила митного оформлення гуманітарних вантажів, податкові пільги та обов'язки щодо звітності. Такий приклад — діяльність USAID, GIZ, IOM, які працюють на підставі спеціальних міжнародних угод, а також на основі норм Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року.

Таким чином, міжнародне право створює складну, проте цілісну систему правового врегулювання взаємин між усіма суб'єктами, задіяними в повоєнному відновленні держави. Ця система ґрунтується на принципах договірності, співробітництва, солідарності та підзвітності, які забезпечують узгодженість дій, запобігання корупції та ефективне використання ресурсів.

Досвід інших країн із подібними історичними сценаріями дозволяє окреслити загальні тенденції та юридичні механізми, які можуть бути застосовані й в українському контексті. Так, повоєнне відновлення Хорватії після конфлікту 1991–1995 років реалізовувалося в межах регіонального підходу ЄС до Балкан. Європейська Комісія через Інструмент передвступної допомоги (ІРА) забезпечила фінансування з акцентом на верховенство права, демократичні реформи та реінтеграцію територій.

За допомогою Інструменту допомоги на етапі підготовки до вступу (ІРА) ЄС підтримує реформи в регіоні розширення за допомогою фінансової та технічної допомоги з 2007 року. Кошти ІРА сприяють розвитку потенціалу країн-бенефіціарів протягом усього процесу вступу до ЄС, що призводить до прогресивних позитивних змін у регіоні.

Міжнародні угоди, укладені Хорватією з ЄС, ОБСЄ та міжнародними фінансовими організаціями, містили чіткі правові зобов'язання щодо забезпечення доступу до правосуддя, повернення майна, реформи судової системи (див. EU IPA Framework).

Іншим показовим прикладом є Боснія і Герцеговина, відновлення якої відбувалося в рамках Дейтонських мирних домовленостей 1995 року. Документ не лише зупинив війну, а й заклав основу для міжнародно-правового управління внутрішніми процесами. Офіс Верховного представника (OHR), наділений міжнародним мандатом, здійснював пряме втручання в політичні, економічні та правові процеси в державі. Після завершення бойових дій країна отримала значну підтримку через Міжнародний трастовий фонд Світового банку та Програму реконструкції ЄС. При цьому всі міжнародні проєкти були юридично оформлені

через багатосторонні угоди та включали правовий моніторинг з боку донорів (Peace Implementation Council, 1995).

Складнішим, проте також цінним для аналізу є випадок Іраку, де повоєнне відновлення після 2003 року регламентувалося рішеннями Ради Безпеки ООН (резолюція №1483), які створили правову основу для діяльності тимчасової адміністрації та залучення міжнародної допомоги. Було створено спеціальні механізми, такі як Development Fund for Iraq, що управлявся під наглядом ООН та включав правові гарантії прозорого розподілу ресурсів (UN Security Council Resolution 1483 (2003)). Угода Іраку з МВФ передбачала глибокі реформи, закріплені у формах *binding obligations* щодо приватизації, дерегуляції, реструктуризації боргу.

Співставлення міжнародно-правових моделей вказує на декілька універсальних висновків. По-перше, ефективність відновлення прямо залежить від ступеня юридичної чіткості у взаємодії між суб'єктами — як внутрішніми, так і зовнішніми. По-друге, міжнародне право не обмежується лише договорами — воно охоплює й *soft law* інструменти (стандарти, рекомендації, моніторингові звіти), які формують поведінку суб'єктів. І, по-третє, ключовим фактором є підзвітність — як політична, так і юридична. Це вимагає побудови системи, де кожна сторона, залучена до відновлення, діє в межах погоджених правових рамок і піддається юридичній оцінці.

У випадку України є потенціал застосування комбінованої моделі, яка поєднує елементи євроінтеграційного підходу, спирається на юридичні зобов'язання перед міжнародними інституціями та активізує роль громадянського суспільства як суб'єкта контролю за виконанням міжнародно-правових зобов'язань держави в період повоєнної трансформації.

РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

2.1. Міжнародно-правові акти як основні інструменти регулювання економічного повоєнного відновлення України.

Економічне відновлення України після збройної агресії Російської Федерації є складним процесом, що потребує координації зусиль на національному та міжнародному рівнях. Міжнародно-правові акти відіграють ключову роль у встановленні правових рамок для надання допомоги, регулювання фінансових потоків та забезпечення ефективної співпраці між Україною та міжнародною спільнотою.

У вересні 2024 року понад 30 країн, включаючи держави Групи семи (G7), підписали Спільну декларацію про підтримку відновлення та реконструкції України (Joint Declaration of Support for Recovery and Reconstruction of Ukraine). Це рамковий документ, підписаний лідерами країн Великої сімки (США, Японія, Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія, Канада) і президентами Європейської ради та Європейської комісії на саміті НАТО у Вільнюсі 12 липня 2023 року.

В якій зазначено засади допомоги в економічному відновленні для України:

«Ми, лідери країн «Великої сімки» (G7), підтверджуємо нашу непохитну підтримку України сьогодні та в майбутньому, в умовах війни та миру. Як зазначено в Комюніке саміту лідерів G7 в Апулії, разом із міжнародними партнерами ми залишаємося рішуче налаштованими надавати військову, бюджетну, гуманітарну підтримку та допомогу у відновленні Україні та її народів, а також рішуче налаштовані допомогти Україні задовольнити її нагальні короткострокові фінансові потреби та сприяти довгостроковому відновленню та реконструкції України.» [35].

Цей документ підтверджує зобов'язання міжнародної спільноти надавати військову, бюджетну, гуманітарну та реконструкційну підтримку Україні та її народу. Декларація також наголошує на необхідності залучення приватного сектору та міжнародних фінансових інституцій до процесу відновлення.

Європейська комісія в свою чергу розробила план дій, спрямований на підтримку швидкого відновлення України. Цей план передбачає надання макрофінансової допомоги, бюджетної підтримки та сприяння реформам, необхідним для інтеграції України до Європейського Союзу. Зокрема, план включає заходи з відновлення критичної інфраструктури, підтримки малого та середнього бізнесу та зміцнення енергетичної безпеки.

У липні 2024 року Європейський Союз запровадив програму «Механізм відновлення України» на період 2024–2027 років. Метою цієї програми є підтримка відновлення, реконструкції та модернізації України, а також сприяння реформам, необхідним для вступу України до ЄС. Програма передбачає мобілізацію інвестицій у приватний сектор для сприяння швидкому економічному відновленню та сталому зростанню.

Зокрема має наступні цілі:

- підтримати відновлення, реконструкцію та модернізацію України
- підтримка України у проведенні реформ, необхідних на шляху до вступу до Європейського Союзу (ЄС)
- підтримати фінансові потреби України, щоб дозволити уряду безперебійно надавати державні послуги;
- мобілізувати інвестиції в приватний сектор України для сприяння швидкому економічному відновленню та реконструкції і закласти основу для сталого зростання;
- підтримати широкі верстви українського суспільства, допомагаючи долати соціальні наслідки війни [36].

Також у квітні 2024 року Президент США підписав закон «Про відновлення економічного процвітання та можливостей для українців» (Rebuilding Economic Prosperity and Opportunity (REPO) for Ukrainians Act, відомий як REPO Act. Цей акт передбачає використання заморожених російських суверенних активів для надання фінансової допомоги Україні у відповідь на незаконне вторгнення Росії. Документ пропонує надати президенту США повноваження конфіскувати суверенні активи російської федерації, які прямо або опосередковано належать уряду рф, Центробанку та Російському фонду прямих інвестицій. Закон також закладає чітке цільове

використання конфіскованих таким чином коштів, зокрема на відбудову та гуманітарну допомогу народу України. Проєкти допомоги будуть погоджуватися Фондом з адміністратором Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Пріоритетні проєкти будуть визначатися за запитами уряду України. До слова, про військову допомогу в цьому документі наразі не йдеться. Закон містить в тому числі зобов'язання для адміністрації США у визначенні місцезнаходження російських суверенних активів та звітуванні про це Конгресу. На додачу закон про РЕПО зобов'язує президента США співпрацювати з союзниками та партнерами, щоб створити міжнародний компенсаційний механізм для передачі конфіскованих або заморожених російських суверенних активів для допомоги Україні. Для цього США та союзники мають створити Спільний український фонд (Common Ukrainian Fund) [37].

Варто зауважити, що після повномасштабного вторгнення Росії в Україну міжнародна спільнота заморозила приблизно 300 мільярдів доларів російських суверенних активів. У жовтні 2024 року країни G7 погодили план надання Україні позики в розмірі 50 мільярдів доларів, забезпеченої відсотками, що нараховуються на ці заморожені активи. Цей крок спрямований на підтримку відновлення України без порушення міжнародно-правових норм щодо суверенного імунітету.

Конфіскація заморожених російських активів для фінансування відновлення України стикається з низкою правових викликів. Зокрема, міжнародне право передбачає принцип суверенного імунітету, який обмежує можливості конфіскації державних активів. Крім того, існують побоювання щодо створення прецеденту, який може вплинути на довіру до міжнародної фінансової системи. Тому країни Заходу розглядають альтернативні механізми, такі як використання відсотків від заморожених активів, для підтримки України [38].

Таким чином, міжнародно-правові акти та ініціативи відіграють ключову роль у регулюванні процесу економічного відновлення України. Вони забезпечують правові рамки для надання фінансової допомоги, координації міжнародних зусиль та залучення ресурсів, необхідних для відбудови та розвитку країни.

Крім цього, варто відзначити активну роль регіональних організацій у формуванні нормативно-правової бази, що впливає на відновлення України. Зокрема, Європейський Союз розробив Ukraine Facility Regulation, що передбачає довгострокову фінансову підтримку для стимулювання реформ, відбудови та модернізації України на основі принципів належного врядування та верховенства права (EUR-Lex, 2024). Цей інструмент є не лише фінансовим механізмом, але й має правову природу, оскільки передбачає зобов'язання України щодо впровадження політик відповідно до *acquis communautaire*.

В той же час міжнародне правове регулювання охоплює низку договорів та угод, спрямованих на координацію політики з міжнародними партнерами, зокрема Міжнародним валютним фондом (МВФ), який затвердив чотирирічну програму EFF для України в обсязі \$15,6 млрд, що супроводжується умовами щодо забезпечення макрофінансової стабільності, структурних реформ та прозорого використання коштів [39].

Універсальні документи, зокрема прийняті Генеральною Асамблеєю ООН резолюції, також виступають інструментами регулювання. Наприклад, резолюція A/RES/77/282 від 23 червня 2023 року стосується принципів відновлення, реконструкції та сталого розвитку України та закликає міжнародну спільноту до участі в координації відновлення на основі міжнародного права (UN General Assembly, 2023).

Особливої уваги заслуговують акти, що регламентують механізми відшкодування шкоди, завданої внаслідок агресії. Сюди належить ухвалення в листопаді 2022 року Резолюції A/RES/ES-11/5, яка підтримує створення Міжнародного реєстру збитків, що є початковим кроком до майбутнього компенсаційного механізму [40].

Важливо, що такий підхід уже має міжнародний прецедент — у вигляді Компенсаційної комісії ООН з відшкодування збитків від вторгнення Іраку в Кувейт (UNCC), яка діяла відповідно до резолюцій Ради Безпеки ООН. Цей досвід нині аналізується юристами та політиками для адаптації до українського кейсу.

Додатково, важливими джерелами нормативної бази є положення Женевських конвенцій 1949 року та додаткових протоколів, які вимагають захисту цивільного населення та відшкодування за зруйноване майно. Зокрема, стаття 3 загальних положень закликає до мінімізації шкоди, а у випадку її заподіяння — до належного юридичного врегулювання.

Також відповідні норми закріплені в документах Ради Європи, таких як Європейська Конвенція з прав людини, що гарантує право на мирне володіння майном (стаття 1 Першого протоколу). Порухення цих норм в умовах збройного конфлікту стає предметом розгляду в Європейському суді з прав людини, де вже наявні справи, пов'язані з агресією РФ проти України.

Отже, міжнародно-правові акти — це не лише формальні документи, а реальні інструменти впливу на процеси економічного відновлення України, які охоплюють як фінансові, так і правові механізми. Їхня ефективність визначається не лише змістом, а й здатністю держави адаптувати свої внутрішні процеси до вимог міжнародного права, а також координацією з інституціями, які ці акти приймають і втілюють у практичну площину.

2.2. Міжнародно-правові механізми повоєнного відновлення української економіки

Наразі після масштабної агресії Російської Федерації проти України міжнародна спільнота активізувала зусилля, спрямовані на підтримку України через різноманітні міжнародно-правові механізми. Ці механізми охоплюють фінансову допомогу, інвестиційні програми, технічну підтримку та правові інструменти, що сприяють відновленню та модернізації української економіки.

Одним із ключових механізмів є надання фінансової допомоги через міжнародні фінансові інституції та міжурядові угоди. Прикладом слугує позика в розмірі 50 мільярдів доларів, надана Україні лідерами країн Групи семи (G7) за використання прибутків від заморожених російських активів для забезпечення виплат за цією

позикою. Цей крок спрямований на підтримку військових, економічних та гуманітарних потреб України.

19 серпня 2024 року Програма розвитку ООН (ПРООН) оголосила про запуск проєкту під назвою «Реалізація Цілей сталого розвитку в Україні в контексті відновлення від наслідків війни та на шляху до європейської інтеграції». Ця ініціатива має на меті зміцнити національну систему впровадження Цілей сталого розвитку (ЦСР) в Україні, особливо в умовах відновлення країни та її подальшого зближення з Європейським Союзом.

Проєкт, який офіційно розпочався у червні 2024 року, спрямований на підтримку Уряду України, зокрема Секретаріату Кабінету Міністрів України (СКМУ), у розробці та впровадженні національної системи завдань та показників ЦСР. Ключовий аспект проєкту полягає у просуванні локалізації ЦСР, щоб забезпечити узгодженість політик на національному та місцевому рівнях із оновленими глобальними та національними показниками ЦСР.

Новий проєкт є логічним продовженням попереднього проєкту ПРООН SDG BRIDGE, який відіграв важливу роль в адаптації локалізованої системи завдань та показників ЦСР України до останніх глобальних і національних змін. За підтримки проєкту SDG BRIDGE, 29 серпня 2023 року Кабінет Міністрів України створив Міжвідомчу робочу групу із забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку (МРГ), яка разом із 17 робочими групами (по одній для кожної ЦСР) відіграла ключову роль у просуванні порядку денного ЦСР в Україні.

Крім законодавчої підтримки, проєкт ПРООН допомагатиме у розробці рекомендацій щодо інтеграції ЦСР у процес розробки політик як на центральному, так і на місцевому рівнях. Проєкт також співпрацюватиме з Державною службою статистики для оновлення інформації про ЦСР на Урядовому порталі та підготовки аналітичних матеріалів для підтримки обґрунтованого ухвалення рішень [41].

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) надає консультаційну підтримку щодо реформування фінансових ринків та корпоративного управління в Україні. Зокрема, ОЕСР опублікувала звіт, який оцінює законодавство та політики України, а також визначає ключові виклики у сфері корпоративного

управління. У цьому звіті оцінюється поточна законодавча, регуляторна та інституційна база України у сфері фінансових ринків, корпоративного управління, управління державним боргом, захисту прав споживачів фінансових послуг та фінансової грамотності, а також пенсійного забезпечення, забезпеченого активами.

ОЕСР також очікує, що потужне відновлення та реконструкція вимагатимуть надійного та прозорого фіскального управління шляхом підвищення ефективності витрат та мобілізації внутрішніх доходів, зберігаючи при цьому значну зовнішню фіскальну підтримку.

Як тільки ситуація нормалізується, необхідно створювати умови для реінтеграції демобілізованих військовослужбовців та переміщених осіб у робочу силу, повернення емігрантів та підвищення участі жінок у ринку праці сприятиме інклюзивному зростанню, відзначає організація.

«Поліпшення рамок умов для бізнесу шляхом зміцнення верховенства права, полегшення регуляторного тягаря, сприяння конкуренції та інноваціям, а також покращення доступу до фінансування буде ключовим для відновлення та сприятиме зростанню інвестицій, підвищенню продуктивності та розвитку експорту», – акцентує ОЕСР у своєму огляді.

При цьому Україна сподівається отримати дорожню карту для набуття повного членства в цій організації. Наразі ж Генеральний секретар Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) Матіас Корманн заявив, що Україна суттєво просунулась у боротьбі проти корупції.

Також генсек ОЕСР підкреслив, що реєстр лобіювання має бути запущений якомога швидше, і до нього має бути якісний доступ.

«Загалом Україна понизила свої ризики корупції. Вона проводить подальше навчання і перенавчання своїх фахівців... Це стосується і приватного сектору, але це мусить стосуватися і малого, і середнього бізнесу: щоб вони так само відіграли свою роль в боротьбі з корупцією. Отже, ми будемо і далі продовжувати будувати з вами потужний фундамент нашої подальшої роботи в боротьбі з корупцією для того, щоб забезпечити успішне провадження всіх заходів, про які ми говоримо», - заявив Корманн.

Як повідомлялось, генсекретар ОЕСР Матіас Корманн прибув в Україну, щоб представити Економічний огляд та Огляд доброчесності України [42].

Щодо питання використання заморожених російських активів для фінансування відновлення України, на сьогодні це є предметом міжнародних дискусій. Хоча існують юридичні та політичні виклики щодо конфіскації цих активів, країни G7 розглядають можливість використання прибутків від них для надання фінансової підтримки Україні.

Для забезпечення ефективного використання міжнародної допомоги та залучення інвестицій Україна впроваджує антикорупційні механізми. Впровадження прозорих процедур та підзвітності є критично важливим для відновлення довіри міжнародних партнерів та донорів.

У пояснювальній записці CEPS «Explaining Ukraine's recovery and reconstruction: what, how and when?» мається на меті проаналізувати, що стоїть на кону, як досі вирішувалися питання відновлення України, а також які умови та терміни необхідні для нарощування зусиль. У ньому розглядаються нагальні та довгострокові потреби у відновленні та реконструкції України, досліджується існуюча система координації та реалізації зусиль з відбудови, описуються потенційні джерела фінансування та аналізується фінансова підтримка, яка вже надана для відбудови України. Насамкінець, у звіті розглядається здатність України ефективно освоювати кошти, виділені на відбудову, та окреслюються основні умови, необхідні для розширення масштабів реконструкції [43].

Міжнародно-правові механізми відіграють ключову роль у процесі повоєнного відновлення української економіки. Фінансова допомога, інвестиційні програми, технічна підтримка, використання заморожених активів агресора, антикорупційні реформи та співпраця з міжнародними фінансовими інституціями створюють комплексну систему заходів, спрямованих на відновлення та розвиток України. Ефективна імплементація цих механізмів потребує координації зусиль як національних, так і міжнародних партнерів, а також дотримання принципів прозорості та підзвітності.

2.3. Вплив суб'єктів міжнародного права на повоєнне відновлення економіки України

Після початку повномасштабної агресії Російської Федерації проти України в лютому 2022 року, міжнародна спільнота активізувала зусилля щодо підтримки економічного відновлення України. Суб'єкти міжнародного права, зокрема міжнародні організації, фінансові установи та окремі держави, відіграють ключову роль у наданні фінансової, технічної та експертної допомоги.

United Nations Development Programme (далі UNDP) як глобальна мережа ООН, що займається розвитком країн та підтримкою сталого зростання, активно підтримує економічне відновлення України через реалізацію програм, спрямованих на підтримку малого та середнього бізнесу, відновлення критичної інфраструктури та сприяння зайнятості. Загальна ціль проекту — підтримувати належне впровадження Програми раннього відновлення України в рамках гранту наданого ЄІБ та підвищити спроможність спонсора та кінцевих бенефіціарів ефективно планувати, реалізовувати та моніторити субпроекти, що фінансуються в рамках кредитної лінії. Технічна підтримка також включає допомогу при проблемах соціальної адаптації та супровід місцевих урядів при моніторингу програми [44]. Зокрема, UNDP надає обладнання для ремонту енергетичної системи, сприяє розмінуванню територій, відновлює соціальну інфраструктуру та підтримує малі та середні підприємства через надання грантів та навчальних програм. Серед досягнутих цілей UNDP як суб'єкта міжнародного права вже сформовано міцне партнерство з ЄІБ з метою зменшення ризиків корупції під час реалізації кредиту на відновлення в розмірі 200 мільйонів євро для місцевих урядів у п'яти східних областях України.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк (у тому числі його головні інституції — Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) і Міжнародна асоціація розвитку (англ. International Development Association) (МАР) у складі Групи Всесвітнього банку), є міжурядовими організаціями, заснованими на міждержавних угодах. Відповідно до міжнародного права, вони наділені міжнародною правосуб'єктністю, яка закріплена в їхніх установчих актах — Статуті

МВФ (Articles of Agreement of the IMF) та Статуті МБРР (Articles of Agreement of the IBRD). Ці організації мають здатність укладати міжнародні договори, виступати стороною у фінансових угодах, відкривати представництва, а також впливати на політику держав-членів через умови кредитування. Вони є ключовими суб'єктами глобального економічного управління і мають прямий вплив на економічну політику держав у період кризи або реконструкції.

Станом на 2024 рік Світовий банк оцінив потреби України у відновленні у понад 524 млрд доларів США, що стало підґрунтям для мобілізації міжнародної допомоги [45]. Співпраця між Україною та СБ оформлюється у формі угод про фінансування (Loan Agreements), які підпадають під дію міжнародного договірної права і ратифікуються українською стороною згідно з Конституцією України.

Світовий банк також є співзасновником Міжвідомчої донорської платформи з відновлення України (Multi-agency Donor Coordination Platform) разом із ЄС та G7. Це демонструє інституційну роль банку не лише як кредитора, але і як координатора донорської допомоги, що зміцнює його суб'єктність у сфері міжнародного публічного управління.

І МВФ, і Світовий банк застосовують принцип «кондиціональності» (conditionality), який означає, що надання фінансування пов'язане з виконанням державою-одержувачем певних структурних реформ, спрямованих на забезпечення стійкості фінансової системи та верховенства права. З точки зору міжнародного права, такий принцип базується на суверенному волевиявленні сторін при укладанні міжнародних фінансових угод і є юридично легітимним.

Крім того, МБРР адмініструє Цільовий фонд підтримки, відновлення, відбудови та реформування України (Ukraine Relief, Recovery, Reconstruction and Reform Trust Fund – URTF), це швидка та гнучка платформа, яка акумулює внески від донорів задля спрямування їх на термінові проєкти відновлення.

Таким чином, Міжнародний валютний фонд та Світовий банк виступають важливими суб'єктами міжнародного права, які здійснюють комплексний вплив на економічне повоєнне відновлення України. Через укладення міжнародних угод, реалізацію фінансових інструментів, підтримку структурних реформ і координацію

міжнародної допомоги вони формують правову, інституційну та економічну основу для модернізації української економіки в умовах післявоєнної трансформації.

Варто також зазначити, що у квітні 2025 року Україна та США підписали угоду про спільний Інвестиційний фонд відбудови, що передбачає доступ до українських мінеральних ресурсів та підтримку економіки, дозволяючи забезпечити фінансування критично важливих проєктів у сфері розробки корисних копалин та сприятиме впровадженню інновацій, технологічному розвитку та відновленню [46]. Угода встановлює 50/50 спільний фонд, підтримуваний доходами від українських ліцензій на нафту, газ та мінерали. Україна отримує при цьому не лише інвестиції, а в цілому стратегічного партнера, який виступає суб'єктом економічного повоєнного відновлення держави.

Окрім США, інші країни також надають допомогу Україні. Наприклад, 2024 року— Європейська Комісія та IFC щойно підписали гарантійну угоду на підтримку інвестицій, яка допоможе активізувати інклюзивну та сталу відбудову в Україні. Європейський Союз в рамках даної угоди спрямовує до IFC близько 90 євро мільйонів фінансових гарантій на підтримку інвестицій в Україні, в межах Програми Кращого Майбутнього IFC (IFC's Better Futures Program (BFP)). ЄБРР підтримує інфраструктурні проєкти в Україні, спрямовані на відновлення та модернізацію транспортної та енергетичної інфраструктури, що є ключовими для економічного відновлення країни.

ЄС як об'єднання держав, що володіє власною міжнародною правосуб'єктністю, підтвердженою Статтею 47 Договору про Європейський Союз, (Договір про Європейський Союз (Maastricht Treaty), Стаття 47.) У контексті повоєнного відновлення України ЄС виступає не лише політичним та економічним партнером, але й однією з ключових інституцій, що визначає архітектуру стратегічної допомоги, нормативного супроводу та фінансового забезпечення реконструкційних процесів. У 2024 році ЄС створив фонд у розмірі €50 млрд для підтримки стабільності та реформ в Україні, що свідчить про довгострокову відданість ЄС процесу відновлення України.

На відміну від класичних міжурядових організацій, ЄС має делеговані суверенні повноваження від держав-членів, що дозволяє йому самостійно укладати міжнародні угоди, брати участь у міжнародних організаціях, виступати стороною у міжнародних договорах, а також запроваджувати політичні та економічні програми співпраці з третіми державами, зокрема — Україною.

Україна та ЄС підтримують широкоформатні договірні відносини, основою яких є Угода про асоціацію між Україною та ЄС 2014 року. У післявоєнному контексті цей договір набуває особливого значення, оскільки містить положення, що регламентують не лише політичну асоціацію, а й економічну інтеграцію України в простір ЄС.

Надання Україні статусу держави-кандидата на вступ до ЄС у 2022 році стало важливим геополітичним та міжнародно-правовим кроком. Процес поступової інтеграції України до єдиного європейського ринку супроводжується реалізацією *acquis communautaire*, тобто гармонізацією українського законодавства з правом ЄС, що є невід’ємною частиною післявоєнного відновлення [47].

Цей процес засвідчує, що участь ЄС в реконструкції України не обмежується матеріально-фінансовими заходами, а має структурний, системний характер із перспективою повноцінної інтеграції України до спільного правового простору ЄС.

Суб’єкти міжнародного права відіграють вирішальну роль у повоєнному відновленні економіки України, надаючи фінансову, технічну та експертну допомогу. Співпраця з міжнародними організаціями, фінансовими установами та окремими державами сприяє стабілізації економіки, підтримці реформ та забезпеченню сталого розвитку України.

РОЗДІЛ 3. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА НА ЕКОНОМІЧНЕ ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

3.1. Україна як об'єкт дії міжнародного економічного права в процесі повоєнного відновлення

Після початку повномасштабної агресії Російської Федерації у 2022 році Україна стала центральним об'єктом міжнародного економічного права. Це зумовлено не лише масштабами руйнувань, а й безпрецедентним рівнем міжнародної фінансової, технічної та правової підтримки, спрямованої на повоєнне відновлення. Відтак, Україна перебуває у фокусі глобальних економічних процесів, де міжнародне економічне право виступає як інструмент координації, регулювання та стимулювання відбудови.

В цьому розрізі Україна є суверенною державою та повноправним суб'єктом міжнародного права, що підтверджується її членством у ключових міжнародних організаціях, таких як ООН, Світовий банк, МВФ, СОТ та інші. Водночас, у контексті повоєнного відновлення, Україна виступає також як об'єкт дії міжнародного економічного права, оскільки:

- є стороною численних міжнародних угод, меморандумів та програм, що регулюють надання фінансової допомоги та технічної підтримки;
- підпадає під дію норм та принципів міжнародного економічного права, зокрема щодо умов кредитування, інвестиційного захисту, відшкодування збитків та сталого розвитку;
- є учасником міжнародних ініціатив, спрямованих на відбудову та модернізацію економіки, таких як «План Маршалла» для України.

Україна активно використовує міжнародні правові механізми для відшкодування збитків, завданих агресією РФ. Зокрема, розглядається питання про створення міжнародного компенсаційного механізму, який дозволить стягнути з Росії кошти на відновлення зруйнованої інфраструктури та економіки.

Міжнародні партнери фінансують проекти з відновлення транспортної, енергетичної та соціальної інфраструктури. Це включає будівництво доріг, мостів, електростанцій, шкіл та лікарень.

В свою чергу, міжнародні фінансові інституції надають кредити та гранти для підтримки українського бізнесу, сприяючи його відновленню та розвитку. Це включає програми з мікрофінансування, навчання та технічної допомоги.

У рамках «зеленого відновлення» Україна впроваджує екологічні стандарти та технології, спрямовані на зменшення викидів парникових газів, енергоефективність та сталий розвиток. Це відповідає європейським екологічним стандартам та сприяє інтеграції України до ЄС.

Україна, як об'єкт дії міжнародного економічного права, також активно взаємодіє з міжнародними партнерами для відновлення та модернізації своєї економіки. Міжнародно-правові механізми забезпечують фінансову підтримку, технічну допомогу та сприяють інтеграції України до світової економіки. Успішне повоєнне відновлення залежить від ефективної координації зусиль, дотримання міжнародних стандартів та впровадження реформ, спрямованих на сталий розвиток та європейську інтеграцію.

Україна бере участь у численних двосторонніх і багатосторонніх міжнародних угодах, які прямо чи опосередковано впливають на правове регулювання процесу відбудови. Особливе значення мають наступні документи:

- Меморандум про взаєморозуміння щодо фінансування відновлення України, укладений між Україною та Європейським Союзом, який передбачає багаторічну допомогу в межах інструменту Ukraine Facility (50 млрд євро на 2024–2027 рр.) [48].

- Меморандум про економічну і фінансову політику щодо нової програми розширеного фінансування для України від 24 березня 2023 р. (EFF 2023) (Extended Fund Facility) – стратегічний документ, що передбачає не лише макрофінансову стабілізацію, але й комплекс реформ, що мають бути реалізовані урядом України у сфері управління фінансами, антикорупційної політики, корпоративного управління, енергетики тощо.

- Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка, хоча була укладена раніше, створює фундаментальну правову основу для відбудови на принципах європейського права, зокрема через гармонізацію стандартів, реформу системи державного управління та розвиток ринку.

Завдяки цим інструментам Україна виступає не лише об'єктом допомоги, а і повноправним учасником механізмів міжнародного економічного права, що передбачають зобов'язання, прозорість, звітність та адаптацію до світових правил.

У процесі повоєнного відновлення Україна зобов'язана дотримуватись високих стандартів фінансової звітності, аудиту та антикорупційного контролю. Так, з метою забезпечення прозорості використання міжнародної допомоги запроваджено:

- Єдиний електронний портал DREAM (Digital Restoration Ecosystem for Accountable Management), який забезпечує моніторинг усіх проектів з відбудови [49].

- Співпрацю з Організацією економічного співробітництва та розвитку OECD, Transparency International CPI та іншими організаціями, які допомагають у стандартизації управлінських процедур, формуванні ефективних політик державного управління та подоланні корупції.

- Участь у міжнародних ініціативах щодо відновлення активів, які можуть бути використані для компенсації збитків, завданих війною (включаючи заморожені російські активи).

Важливо розглядати Україну не лише як об'єкт допомоги, а й як суб'єкт міжнародної правової відповідальності, що активно формує власну позицію в питанні репарацій, відшкодування збитків і притягнення агресора до відповідальності.

Україна ініціює створення міжнародного компенсаційного механізму (запропонований у межах Ради Європи), який дозволить використовувати заморожені російські активи для відновлення економіки, а також бере участь в процесах у Міжнародному суді ООН та Міжнародному кримінальному суді, формуючи правову доктрину постконфліктного врегулювання та економічної реінтеграції.

Таким чином, правовий статус України як об'єкта дії міжнародного економічного права поступово трансформується в більш активну роль – ініціатора та

архітектора міжнародно-правових механізмів, що покликані захистити інтереси постраждалої держави та сприяти її відновленню.

Окрему увагу заслуговує процес набуття Україною членства в Європейському Союзі. Це передбачає не лише адаптацію законодавства, але й глибоку економічну трансформацію, яка відбувається під дією норм міжнародного права, що включає в себе:

- Участь у внутрішньому ринку ЄС як повноцінного партнера;
- Впровадження норм *acquis communautaire* у сферах державних закупівель, фінансового контролю, державної допомоги бізнесу тощо;
- Отримання доступу до структурних фондів ЄС після вступу, що посилить ефективність повоєнного відновлення.

Таким чином, Україна як об'єкт дії міжнародного економічного права вже зараз проходить складний етап правової трансформації, який матиме довгостроковий вплив на її суверенітет, економічну політику та місце в системі глобального управління.

3.2. Підвищення ефективності впливу міжнародного права на економічне повоєнне відновлення України через удосконалення правового регулювання

Збройна агресія проти України призвела до руйнівних наслідків у всіх сферах життя суспільства, зокрема в економічній. Відновлення зруйнованої економіки після завершення активної фази конфлікту стає не просто національним пріоритетом, а й умовою виживання держави як повноправного суб'єкта міжнародних відносин. У цьому контексті міжнародне право відіграє ключову роль — як інструмент мобілізації ресурсів, координації зусиль та забезпечення справедливості. Проте ефективність цього впливу значною мірою залежить від того, наскільки якісно адаптоване, структуроване та імplementоване міжнародне правове регулювання у внутрішній правовий порядок України.

Попри наявність численних міжнародних зобов'язань, угод і декларацій, досі спостерігається розрив між нормами міжнародного права та механізмами їх реалізації в Україні. Цей розрив може виявлятися у відсутності чіткого внутрішнього

нормативного врегулювання процедур реалізації міжнародної допомоги, а також у дублюванні функцій між інституціями, що відповідають за економічне відновлення. Разом з цим існує проблема повільної адаптації норм міжнародного економічного права, стандартів звітності та прозорості і загальній підготовці кадрів, здатних ефективно застосовувати міжнародно-правові інструменти на практиці.

Ці чинники знижують потенціал залучення іноземних інвестицій, технічної допомоги та кредитів, створюють ризики корупційних зловживань, а також зменшують довіру з боку міжнародних партнерів.

Удосконалення правового регулювання має починатися з гармонізації національного законодавства із ключовими міжнародними нормами та стандартами. Це стосується:

- законів про міжнародну технічну допомогу;
- законодавства про інвестиційну діяльність;
- актів у сфері державних закупівель, приватно-публічного партнерства;
- норм, що регулюють діяльність спеціальних фондів і агенцій з відновлення.

Для досягнення цієї мети варто передбачити створення єдиного рамкового закону, який би охоплював усі аспекти міжнародної участі у повоєнному відновленні. Такий закон має визначати:

- статус міжнародної допомоги (грантів, пільгових кредитів, програм);
- механізми моніторингу та аудиту використання ресурсів;
- процедури взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями;
- правовий статус організацій-донорів і гарантії для інвесторів.

Одним із найперспективніших напрямів правового вдосконалення є створення спеціальних режимів, що забезпечують спрощені процедури для проєктів відновлення. Такими режимами можуть бути спеціальні економічні зони у зруйнованих регіонах, режими спрощеного доступу до публічних контрактів для міжнародних компаній, а також тимчасові податкові преференції і спрощене регулювання митного контролю та транскордонного переміщення обладнання й ресурсів для відновлення.

Такі режими мають бути юридично захищеними та прив'язаними до міжнародних гарантій, що посилить впевненість міжнародних партнерів у довгостроковості співпраці.

Ефективність міжнародного права у сфері відновлення часто залежить від здатності держави забезпечити прозорість і підзвітність. Удосконалення правового регулювання в свою чергу передбачає впровадження чітких правових вимог щодо звітності за використання міжнародних коштів за створення електронних систем для відслідковування реалізації проєктів і закріплення обов'язковості зовнішнього незалежного аудиту та громадського моніторингу. Все це має підкріплюватися правовим регулюванням відповідальності за порушення цільового використання міжнародної допомоги.

Крім того, доцільно передбачити створення незалежного органу або інституції з широкими контрольними повноваженнями в межах міжнародного права та за участі міжнародних експертів.

Ефективне застосування міжнародного права у процесі економічного повоєнного відновлення держави неможливе без чіткого інституційного розмежування повноважень між відповідними державними органами. Такий підхід забезпечує не лише злагоджену імплементацію міжнародно-правових норм, але й сприяє підвищенню ефективності взаємодії з міжнародними донорами, фінансовими інституціями та іншими суб'єктами міжнародних правовідносин.

Насамперед, центральні органи виконавчої влади, зокрема міністерства, мають мати чітко визначені функції щодо реалізації міжнародно-правових зобов'язань держави. Це передбачає нормативне закріплення їхньої ролі у процесі укладення, ратифікації та виконання міжнародних договорів, участі у міжнародних ініціативах з відновлення, а також у здійсненні моніторингу та звітності перед міжнародними партнерами.

Крім того, важливою складовою є створення або належне функціонування інституцій, які відповідають за координацію взаємодії з міжнародними донорами. Такі структури повинні діяти на основі затверджених міжнародних протоколів, стандартів ООН, Світового банку, Європейського Союзу тощо. Їхня діяльність має

ґрунтуватися на принципах прозорості, підзвітності та відповідності міжнародним нормам у сфері фінансової допомоги та технічної підтримки.

Водночас у межах системи публічного управління доцільно створити спеціалізовані підрозділи або відомства, що мають експертизу саме у сфері міжнародного економічного права. Такі підрозділи відіграватимуть ключову роль у підготовці правових висновків, проведенні правового аналізу міжнародних ініціатив, а також у правовому супроводі міжнародних економічних угод, включаючи ті, що пов'язані з відновленням інфраструктури, інвестиційною співпрацею чи гуманітарною допомогою.

Таким чином, інституційна структура, що відповідає за реалізацію міжнародно-правових механізмів у сфері повоєнного відновлення, має бути не лише функціонально чітко структурованою, але й спроможною ефективно діяти в умовах міжнародної взаємодії.

Це дозволить уникнути дублювання повноважень і підвищити рівень відповідальності конкретних органів за реалізацію міжнародних проєктів.

Окрему увагу в процесі удосконалення міжнародно-правового регулювання економічного повоєнного відновлення слід приділити питанню компенсації економічних втрат, завданих внаслідок збройної агресії. Цей аспект є ключовим для забезпечення фінансової спроможності держави у післявоєнний період та відновлення справедливості на міжнародному рівні.

По-перше, необхідним є створення ефективного правового механізму стягнення репарацій з держави-агресора. Йдеться як про ініціювання відповідних міждержавних переговорів і подання міжнародних позовів, так і про розробку національного законодавства, яке б дозволяло реалізовувати рішення міжнародних судів на території держави, що постраждала від агресії.

По-друге, важливим елементом має стати закріплення чіткого алгоритму документування економічних збитків, завданих у результаті агресії, відповідно до міжнародно визнаних стандартів (зокрема, практики Світового банку, ООН, ЄС). Це дозволить забезпечити належне обґрунтування претензій до держави-агресора та зробить такі вимоги більш прийнятними для міжнародної спільноти.

По-третє, актуальним є питання інтеграції в національне правове поле норм, які б дозволяли використовувати заморожені активи держави-агресора на користь України. Такий підхід уже розглядається на міжнародному рівні, зокрема у країнах G7, і потребує чіткої правової адаптації до українського законодавства з дотриманням принципів міжнародного права і верховенства права.

Окрім цього, важливим напрямом є активна співпраця з міжнародними судами та спеціальними трибуналами, зокрема в межах потенційного створення компенсаційного механізму або трастового фонду під егідою ООН. Україна має забезпечити юридичний супровід таких процесів, а також формувати експертні та доказові бази з метою захисту економічних інтересів держави на міжнародному рівні.

Таким чином, компенсація економічних втрат має розглядатися не лише як елемент справедливості, але й як структурна частина міжнародно-правової архітектури повоєнного відновлення, що вимагає як внутрішніх правових рішень, так і міжнародної координації. Ці кроки повинні бути юридично оформлені через відповідні закони, постанови, а також міжнародні угоди, що гарантують результативність таких процесів.

Жодна правова реформа не буде ефективною без кваліфікованих кадрів. Тому доцільно:

- включити питання міжнародного економічного права та права реконструкції у навчальні програми;
- проводити регулярне підвищення кваліфікації для державних службовців.

У перспективі це дозволить забезпечити стале функціонування правової системи в умовах глобальної інтеграції та складних економічних викликів.

Ще одним важливим аспектом удосконалення впливу міжнародного права є формування стабільних договірних відносин і довгострокових стратегічних партнерств. Досвід інших країн, які пройшли шлях повоєнного відновлення (зокрема, після Другої світової війни або збройних конфліктів у Югославії, Іраку, Афганістані), свідчить, що найефективнішою моделлю є не лише короткотермінова міжнародна допомога, а інституціоналізовані, юридично закріплені форми співпраці.

З метою підвищення ефективності міжнародного співробітництва у сфері економічного повоєнного відновлення доцільно передбачити низку практичних і нормативних кроків, спрямованих на посилення взаємодії з ключовими партнерами. Йдеться насамперед про інституціалізацію стратегічних відносин з державами-донорами та міжнародними організаціями шляхом укладення відповідних довгострокових угод.

По-перше, важливо розробити та підписати угоди про стратегічну співпрацю з тими міжнародними суб'єктами, які відіграють ключову роль у фінансуванні та координації процесів повоєнного відновлення. Такі угоди мають включати положення не лише про фінансову підтримку, але й про технологічну, експертну та організаційну допомогу, а також про політичну підтримку процесів реформування.

По-друге, необхідно закріпити на договірному рівні механізми взаємного контролю за реалізацією проектів, спільного планування пріоритетів відновлення та участі міжнародних партнерів у розробці відповідних програм. Такий підхід дозволить забезпечити прозорість, підзвітність і довіру між сторонами, а також сприятиме більшій відповідності українських ініціатив міжнародним стандартам і очікуванням.

По-третє, перспективним напрямом є створення міжнародних дорадчих або супровідних структур при Кабінеті Міністрів України, які матимуть не тільки консультативний, але юридично визнаний статус. Такі органи можуть виконувати функцію експертного супроводу ключових рішень, надавати рекомендації щодо залучення фінансування, узгодження пріоритетів або впровадження кращих світових практик у сфері відновлення. Юридичне визнання таких структур дозволить інтегрувати їхню діяльність у національну систему публічного управління та зробити співпрацю з міжнародними партнерами більш системною та передбачуваною.

Закріплення таких механізмів на міждержавному та міжінституційному рівнях створює підґрунтя для довготривалого, скоординованого та результативного процесу економічного відновлення на основі міжнародно-правових принципів партнерства, солідарності та спільної відповідальності. Така модель дозволить підвищити довіру

до України як до відповідального партнера та забезпечить стабільність зовнішніх джерел підтримки.

Міжнародне право сьогодні тісно пов'язане з концепцією сталого розвитку, закріпленою у численних універсальних актах (зокрема, Цілях сталого розвитку ООН). Тому удосконалення правового регулювання має враховувати не лише економічну доцільність, а й екологічні, соціальні, гендерні, гуманітарні аспекти.

У контексті формування правової основи економічного повоєнного відновлення особливої актуальності набуває закріплення в законодавстві України принципів сталого розвитку, екологічної безпеки, соціальної інклюзії та участі громад. Відповідні положення повинні не лише відповідати міжнародним стандартам, але й стати обов'язковими критеріями для проєктів, що реалізуються в межах післявоєнної реконструкції.

Для цього на нормативному рівні доцільно закріпити пріоритет реалізації екологічно безпечних та енергоефективних проєктів. Це відповідає сучасним підходам Європейського Союзу до зеленого переходу (Green Deal) та принципам сталої відбудови (build back better), що мають запобігати відновленню застарілої інфраструктури і сприяти енергетичній незалежності України в довгостроковій перспективі.

При цьому важливо передбачити правові гарантії участі місцевих громад у процесах планування та реалізації програм реконструкції. Залучення місцевих жителів до ухвалення рішень, визначення пріоритетів і моніторингу ефективності реалізації проєктів не лише зміцнює демократичні інститути, але й сприяє підвищенню легітимності та дієвості відновлювальних ініціатив.

Слід також законодавчо закріпити обов'язковість проведення оцінки впливу на довкілля (Environmental Impact Assessment, EIA) для всіх міжнародних інфраструктурних ініціатив. Це дозволить гарантувати дотримання екологічних стандартів, запобігти шкідливим наслідкам для природного середовища та забезпечити відповідність таких ініціатив вимогам міжнародного екологічного права, зокрема Організації конвенції [50] та Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Еспо).

Щодо правових актів, що регламентують процеси повоєнного відновлення, мають бути чітко закріплені вимоги інклюзивності, недискримінації та доступності. Це передбачає врахування потреб вразливих груп населення, зокрема осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, жінок, дітей та представників національних меншин. Такий підхід є необхідною умовою для реалізації принципу рівності та забезпечення соціальної справедливості у відбудові країни.

Таке розширене бачення правового регулювання дозволить не лише відповідати міжнародним стандартам, а й сформувати справедливу та життєздатну модель післявоєнної трансформації держави.

Удосконалення правового регулювання є наріжним каменем підвищення ефективності впливу міжнародного права на процес економічного повоєнного відновлення України. Лише через цілісну трансформацію нормативно-правової бази, інституційної структури, механізмів контролю й відповідальності, а також через системне підвищення спроможності держави до реалізації міжнародних зобов'язань можна забезпечити довгострокову та результативну економічну реконструкцію. Міжнародне право у цьому контексті перестає бути лише джерелом норм — воно стає основою сучасного економічного суверенітету та ефективного розвитку.

3.3. Інші шляхи удосконалення ефективності впливу міжнародного права на економічне повоєнне відновлення

Міжнародне право як інструмент не лише визначає рамки правової взаємодії між державами, але й може виступати дієвим каталізатором економічного розвитку в умовах постконфліктного відновлення. У випадку України, яка зазнала масштабних руйнувань через збройну агресію, ефективність міжнародно-правових механізмів залежить не лише від обсягу зовнішньої підтримки, але й від глибини їх інтеграції у внутрішнє правове, інституційне та економічне середовище. Окрім удосконалення регуляторної бази, що вже обговорювалося раніше, існують й інші шляхи посилення впливу міжнародного права.

Один із ключових напрямів — це адаптація національного законодавства до глобальних принципів сталого розвитку, закріплених у документах ООН, ЄС та інших міжнародних організацій. Відбудова інфраструктури, енергетики, транспорту має здійснюватися не лише з урахуванням економічної доцільності, але й екологічних, соціальних та кліматичних вимог. Такий підхід відповідає принципам міжнародного екологічного права і дозволяє забезпечити довгострокову економічну стійкість.

Сучасні виклики вимагають нових економічних моделей, зокрема цифрової трансформації. Міжнародне право може сприяти розвитку інноваційної економіки через узгодження норм, що стосуються захисту прав інтелектуальної власності, регулювання віртуальних активів, цифрових платформ, кібербезпеки тощо. Підтримка гармонізації українських норм з міжнародними стандартами у цих сферах дозволить стимулювати залучення інвестицій, технологій та фахівців з усього світу.

Окрім допомоги, міжнародне право може забезпечити умови для ефективного використання фінансових механізмів: грантів, пільгових кредитів, програм реконструкції, гарантій інвесторам. При цьому важливо закріпити чіткі юридичні механізми захисту міжнародних інвесторів, прозорого розподілу коштів, а також створення спеціальних фондів відновлення за міжнародної участі. Правове оформлення участі таких фондів має гарантувати підзвітність, відкритість та ефективність розподілу ресурсів.

Підвищення ефективності міжнародно-правового впливу також можливе через імплементацію практик, які були застосовані в інших країнах після масштабних конфліктів або катастроф (наприклад, створення єдиного координаційного центру між урядом та міжнародними партнерами, спрощені правові процедури у сфері реконструкції, інтеграція в спільні програми відбудови). Для цього доцільно використовувати механізми дво- та багатосторонніх угод про співпрацю у сфері економічного відновлення.

Інституційна взаємодія з міжнародними організаціями (ЄС, ООН, МВФ, Світовим банком, OECD тощо) повинна здійснюватися не лише на рівні консультацій, але й через укладення міжнародно-правових актів з чітко визначеними зобов'язаннями і контрольними механізмами. Такий підхід дозволяє забезпечити

сталість зусиль та довіру з боку міжнародної спільноти. Особливу увагу варто приділяти створенню механізмів правового моніторингу ефективності відновлення.

Міжнародне право може сприяти формуванню правових норм, які забезпечують справедливий і рівномірний розподіл ресурсів відновлення між регіонами, зокрема між звільненими територіями, найбільш постраждалими районами та громадами. Така практика забезпечує внутрішню стабільність, зменшує соціальну напругу та відповідає принципам міжнародного гуманітарного та соціального права.

Невід’ємною складовою ефективного функціонування міжнародно-правового регулювання є контроль за реалізацією взятих зобов’язань і належне відстеження використання наданої допомоги. У контексті економічного повоєнного відновлення України особливого значення набуває створення прозорих, інституційно закріплених механізмів моніторингу.

Йдеться про:

- правове оформлення обов’язкової звітності перед міжнародними донорами щодо витрачання коштів та реалізації проєктів;
- створення незалежного органу з міжнародним представництвом, уповноваженого здійснювати аудит допомоги, що надходить до України;
- закріплення в національному законодавстві зобов’язань щодо відкритості даних, пов’язаних із повоєнною реконструкцією (open data standards);
- укладення договорів про спільну відповідальність із міжнародними партнерами, з урахуванням принципів «due diligence», «accountability» та «value for money».

Такі механізми дозволять забезпечити високий рівень довіри з боку міжнародної спільноти, уникнути зловживань і зробити допомогу максимально результативною.

Варто враховувати, що українська діаспора у світі — це значний ресурс, як у фінансовому, так і в експертному сенсі. Міжнародне право дозволяє врегульовувати участь громадян за кордоном у процесах відбудови через міжнародне приватне право, інвестиційні механізми, подвійне громадянство тощо. Водночас національне

законодавство потребує адаптації для того, щоб створити правові передумови для системної участі діаспори у відновленні держави.

Доцільними можуть бути:

- правове закріплення спрощених процедур для інвестування представників діаспори в проєкти повоєнного відновлення;
- створення юридично оформлених механізмів співфінансування відбудови об'єктів соціальної інфраструктури (модель «matching grants»);
- розширення можливостей для участі українців за кордоном у розробці правових і політичних стратегій відбудови (консультативні ради, діаспорні представництва при посольствах тощо).

Таким чином, міжнародне право може стати містком для мобілізації важливого людського та фінансового ресурсу, який має потенціал зміцнити процеси відбудови.

Збройна агресія проти України виявила і численні прогалини у міжнародно-правових механізмах гарантування миру, безпеки та економічної стабільності. Тому важливою складовою підвищення ефективності впливу міжнародного права на повоєнне відновлення є врахування нового геополітичного контексту.

У контексті економічного повоєнного відновлення одним із ключових напрямів міжнародно-правового регулювання має стати створення сучасних та дієвих механізмів гарантування післявоєнної безпеки, що безпосередньо впливають на стабільність, довіру інвесторів та загальну ефективність відновлювальних процесів. Виходячи з цього, Україна має реалізувати низку стратегічно важливих ініціатив як на міжнародному, так і на національному рівнях.

По-перше, доцільно ініціювати створення нових міжнародно-правових інструментів гарантування післявоєнної безпеки, які б мали прямий вплив на покращення інвестиційного клімату. Йдеться, зокрема, про розробку міжнародних угод, які б передбачали спеціальні захисні режими для інвесторів у країнах, що відновлюються після збройного конфлікту, гарантії страхування інвестицій, преференційні умови доступу до ринків тощо.

По-друге, Україна повинна послідовно домагатися включення до міжнародних договорів та резолюцій чітких зобов'язань держав та міжнародних організацій щодо

надання невідкладної економічної, технічної та гуманітарної допомоги країнам, які стали жертвами збройної агресії. Така норма може набути форми універсального механізму колективної солідарності на основі принципів Статуту ООН та сучасних підходів до відповідальності міжнародної спільноти.

По-третє, важливо здійснити оновлення національного законодавства відповідно до змін міжнародних стандартів у сфері санкційної політики, кібербезпеки, захисту критичної інфраструктури та фінансової стабільності. Це дозволить ефективніше реагувати на новітні загрози гібридного характеру та забезпечити стійкість державних інституцій у період післявоєнної трансформації.

По-четверте, перспективним напрямом є розробка й запровадження нових форматів міжнародних «економічних безпекових угод» — комплексних договорів, що поєднують положення про економічну співпрацю (торгівлю, інвестиції, спільні інфраструктурні проєкти) із юридично зобов'язальними гарантіями недопущення повторної дестабілізації, зокрема шляхом політичного втручання або економічного тиску з боку третіх держав. Такі договори можуть базуватись на принципі «економіки безпеки» (security economy), що набуває дедалі більшого значення в постконфліктних умовах.

Отже, створення багаторівневої системи правових гарантій післявоєнної безпеки є необхідною передумовою для забезпечення сталої економічної відбудови України, інтеграції у глобальну економіку та формування довгострокової стратегії запобігання повторній агресії. Така адаптація дозволить зміцнити довготривалу стійкість країни у післявоєнний період, а також зробить вплив міжнародного права більш релевантним у сучасних умовах.

Ефективність впливу міжнародного права на економічне повоєнне відновлення України залежить не лише від наявності міжнародної підтримки, але й від здатності держави трансформувати ці механізми у практично дієві інструменти.

Інтеграція стандартів сталого розвитку, цифрова адаптація, правове забезпечення інвестицій, регіональна справедливість та інституційна відкритість — усе це створює передумови для системної, довгострокової та результативної відбудови України з урахуванням сучасних міжнародно-правових підходів.

ВИСНОВКИ

При написанні роботи у відповідності до мети дослідження та поставлених завдань було сформульовано наступні висновки.

Можна стверджувати, що економічне повоєнне відновлення України є не лише масштабним національним завданням, а й глибоко інтегрованим у міжнародно-правовий контекст процесом, який вимагає нових підходів, багаторівневої координації та всебічної міжнародної участі.

В цьому контексті аналіз понятійно-категоріального апарату економічного повоєнного відновлення дозволяє дійти висновку про його глибоку міждисциплінарність і концептуальну складність. Це свідчить про те, що сучасне розуміння відновлення виходить за межі традиційного правового підходу й інтегрує елементи розвитку, безпеки та захисту прав людини. Така взаємопов'язаність понять і підходів вимагає від дослідника гнучкості мислення і здатності поєднувати доктринальні положення з реальними практиками міжнародного співробітництва. Водночас багаторівнева суб'єктність у сфері відновлення — за участі держав, міжнародних організацій, недержавних акторів і громадянського суспільства — формує складну архітектуру відповідальності та взаємодії, що вимагає сталих підходів і системної правової основи.

Огляд міжнародно-правових актів, що регламентують економічне повоєнне відновлення, показує наявність чіткої ієрархії джерел: від загальних принципів міжнародного права до спеціалізованих інструментів міжнародних організацій, міжнародних договорів і прецедентної практики судових інституцій. Це дає змогу зрозуміти, що правове забезпечення відновлення не обмежується лише технічними нормами, а виконує глибшу функцію — воно підтримує політичну легітимність, сприяє демократичному врядуванню та формує інституційні передумови для стабільного економічного розвитку. У випадку України ці норми набувають не тільки теоретичної, а й прикладної ваги, оскільки вони можуть бути використані для обґрунтування права на компенсацію, створення програм відновлення та механізмів притягнення держави-агресора до юридичної відповідальності. Це, у свою чергу,

формує нову практику застосування міжнародного права у контексті збройного конфлікту в Європі.

Звертаючись до порівняльного аналізу міжнародно-правових моделей дозволяє зробити висновок, що ефективність процесів відновлення значною мірою залежить від наявності чітко визначених правових рамок взаємодії між усіма суб'єктами, які беруть участь у відбудові. Такий підхід забезпечує передбачуваність, координацію та розподіл відповідальності. Крім того, міжнародне право в цій сфері не обмежується жорсткими договорами, а й активно використовує інструменти м'якого права — стандарти, рекомендації, моніторингові звіти — які, хоча і не мають обов'язкової сили, суттєво впливають на поведінку держав та інших акторів. Це свідчить про зростання значення неформальних норм у правовому регулюванні складних процесів повоєнного відновлення.

У центрі всієї системи правового впливу перебуває підзвітність — як політична, так і юридична. Саме вона забезпечує довіру до процесів відновлення і дає змогу уникати безкарності та маніпуляцій. Для України актуальним є впровадження комбінованої моделі правового регулювання, яка враховує досвід європейської інтеграції, зобов'язання перед міжнародними партнерами і, водночас, спирається на активну участь громадянського суспільства. Це дозволяє не лише здійснювати правовий контроль за виконанням міжнародних зобов'язань, а й формувати нову якість повоєнної трансформації на основі прозорості, інклюзивності та верховенства права.

Міжнародно-правові акти виступають при цьому не лише формальними джерелами норм, а й дієвими інструментами впливу на конкретні процеси економічного відновлення України. Вони формують багаторівневу систему, яка охоплює як юридичні, так і фінансово-економічні механізми, що стають базою для розробки національної політики у сфері повоєнної трансформації. Ефективність цих інструментів значною мірою залежить від здатності держави забезпечити відповідність внутрішнього правового середовища міжнародним стандартам, а також від гнучкості та прозорості у взаємодії з міжнародними структурами, які приймають і реалізують ці акти.

Говорячи про суб'єкти міжнародного права, якими є міжурядові організації, міжнародні фінансові установи, та окремі держави, які відіграють вирішальну роль у формуванні архітектури повоєнного відновлення. Їхня участь не обмежується фінансуванням, а включає передачу експертизи, моніторинг реформ, інституційну підтримку та сприяння інтеграції України у глобальні ринки. Така співпраця не лише сприяє економічній стабілізації, а й закладає основи довготривалих змін у сфері управління, верховенства права та правової культури.

Порівняння міжнародно-правових моделей відновлення дозволяє виокремити кілька ключових закономірностей. По-перше, ефективність відбудови залежить від чіткої юридичної координації між усіма залученими сторонами — як національними, так і міжнародними. По-друге, міжнародне право охоплює не лише договори, але й інструменти *soft law*, які хоч і не є обов'язковими, суттєво впливають на поведінку суб'єктів. По-третє, критичне значення має механізм підзвітності — як юридичної, так і політичної. Це підтверджує необхідність створення нормативно узгодженої системи, в якій кожен учасник процесу відновлення підлягає оцінці за визначеними правилами.

Для України це означає можливість впровадження комбінованої моделі, що поєднує євроінтеграційний курс, дотримання міжнародних зобов'язань та активну участь громадянського суспільства у контролі за процесами повоєнної трансформації.

Сучасні ж виклики, спричинені широкомасштабною агресією Російської Федерації проти України, поставили країну в ситуацію, де економічна реабілітація має базуватись на поєднанні міжнародної солідарності, правової відповідальності агресора та справедливого відшкодування завданих збитків. Саме тому особливого значення набуває створення дієвих правових механізмів стягнення репарацій, документування шкоди відповідно до міжнародних стандартів, а також розробка нормативної бази, що дозволить ефективно використовувати заморожені активи агресора.

У роботі обґрунтовано необхідність удосконалення національного законодавства у напрямі гармонізації з міжнародним правом, передусім у сферах

міжнародного економічного співробітництва, санкційної політики, захисту критичної інфраструктури, а також екологічної безпеки. Важливу роль відіграє інтеграція норм, що забезпечують інклюзивність, екологічну сталість, захист прав місцевих громад і недопущення дискримінації у процесах реконструкції. Під час післявоєнного відновлення надзвичайно актуальними є принципи сталого розвитку, а також забезпечення широкої участі громадськості та дотримання високих стандартів відкритості та доброчесності

Окрема увага у дослідженні приділена питанню інституційної спроможності держави. Запропоновано шляхи формалізації повноважень різних органів публічної влади, розмежування відповідальності та впровадження спеціалізованих підрозділів з міжнародного економічного права. Ефективне відновлення неможливе без формування нової архітектури взаємодії між національними структурами й міжнародними партнерами, що передбачає створення міжнародних дорадчих інституцій, підписання довгострокових договорів про стратегічну співпрацю та впровадження механізмів спільного планування і контролю.

Поряд із цим, важливою є стратегічна ініціативність України на міжнародній арені. Держава має не лише адаптуватися до існуючих норм, але й ініціювати нові міжнародно-правові інструменти, зокрема ті, що гарантують економічну безпеку, запроваджують нові підходи до кіберзахисту, зміцнення фінансової стабільності та убезпечення від нових загроз. Ідея укладення «економічних безпекових угод», що поєднують міжнародні гарантії стабільності з інвестиційною привабливістю, є одним із напрямів інноваційного правотворення, що може бути втілений у подальших практиках.

У підсумку можна стверджувати, що Україна сьогодні перебуває на етапі складної, але необхідної правової трансформації, що здійснюється під впливом міжнародного економічного права. Вона водночас є об'єктом і суб'єктом глобальних правових процесів, що формують її майбутнє як суверенної, правової та економічно інтегрованої держави. Така трансформація визначатиме не лише економічну політику країни, але й її позицію в системі міжнародного права та глобального управління в постконфліктному світі.

Таким чином, міжнародне право не лише створює умови для правового супроводу післявоєнного відновлення, але й виступає каталізатором трансформаційних змін у правовій системі України. Його ефективна імплементація має забезпечити баланс між швидкою відбудовою, міжнародною відповідальністю агресора, правами постраждалого населення, залученням інвестицій і довготривалою стійкістю. Економічне відновлення України має стати не тільки актом реконструкції, а й символом справедливості, солідарності та оновленого бачення правової держави в умовах глобальних викликів XXI століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. United Nations Development Programme. Post-Conflict Economic Recovery: Enabling Local Ingenuity. Crisis Prevention and Recovery Report 2008. New York: Bureau for Crisis Prevention and Recovery, 2008. ISBN 978-92-1-126217-9. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/tr/Post_Conflict_Economic_Recovery_Report.pdf (дата звернення: 15.01.2025)
2. Warner J. What is an economic recovery and what are the types? IG. URL: <https://www.ig.com/en/trading-strategies/what-is-an-economic-recovery-and-what-are-the-types-200612> (дата звернення: 15.01.2025).
3. Post-War Economic Recovery. Fiveable. URL: <https://library.fiveable.me/key-terms/ap-euro/post-war-economic-recovery> (дата звернення: 16.01.2025)
4. UNDP. Підтримка реалізації Порядку денного до 2030 року та прискорення досягнення Цілей сталого розвитку. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/pidtrymka-realizatsiyi-poryadku-dennoho-do-2030-roku-ta-pryskorennnya-dosyahnennya-tsiley-staloho-rozvytku> (дата звернення: 18.01.2025).
5. World Bank Group. Ukraine - Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3) : February 2022 - December 2023 (English). Washington, DC: World Bank; 2023. — URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099021324115085807> (дата звернення: 20.01.2025).
6. World Bank; Government of Ukraine; EU; UN. Україна. ШВИДКА ОЦІНКА ЗАВДАНОЇ ШКОДИ ТА ПОТРЕБ НА ВІДНОВЛЕННЯ. ЛЮТИЙ 2022 – ЛЮТИЙ 2023. Washington, DC: World Bank; 2023. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099062823034041908/pdf/P180174-1fe8435d-868e-4a01-af21-16afb4ebc8c4.pdf> (дата звернення: 20.01.2025).
7. Голуб, А. «Build Back Better». За цим принципом пропонують відбудовувати Україну, але в чому саме він полягає? // Український тиждень, 04.05.2023. URL: <https://tyzhden.ua/build-back-better-za-tsym-pryntsyptom-proponuiut-vidbudovuvaty-ukrainu-ale-v-chomu-same-vin-poliahaie/> (дата звернення: 24.01.2025).

8. Resolution A/RES/60/147 Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law (від 12 березня 2006 р.) URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2021-08/N0549642.pdf> (дата звернення: 25.01.2025).
9. Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro. Summary of the Judgment of 26 February 2007. International Court of Justice. URL: <https://www.icj-cij.org/node/103898> (дата звернення: 27.01.2025)
10. International Court of Justice. Case No. 116 Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda). URL: <https://www.icj-cij.org/case/116> (дата звернення: 01.02.2025).
11. Міжнародне приватне право: Курс лекцій. – К. : Атіка, 2009. – 215 с.
12. Репецький В.М. Міжнародне публічне право / В.М. Репецький та ін. ; за ред. В.М. Репецького ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка ф-т міжнар. відносин. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2012. – 437 с.
13. Теліпко В.Е., Овчаренко А.С. Міжнародне публічне право / За заг. ред. В.Е. Теліпко. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 608 с.
14. Wittich S. Compensation. Max Planck Encyclopedia of Public International Law. 2008. Vol. II. P. 499–508.
15. Elster, Jon. Closing the Books : Transitional Justice in Historical Perspective Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2004.
16. OECD. Відновлення України: побудова більш сталої, процвітаючої та стійкої економіки. 01.07.2022. URL: https://cdn.prod.website-files.com/625d81ec8313622a52e2f031/631985c8ab8fa2e9c1b1e3ba_UA%20Economic%20Recovery_UKR.pdf (дата звернення: 10.02.2025).
17. Basic principles and guidelines on the right to a remedy and reparation for victims of gross violations of international human rights law (GA Resolution 60/147, 2005). URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-and-guidelines-right-remedy-and-reparation> (дата звернення: 10.02.2025).
18. United Nations. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda> (дата звернення: 11.02.2025).

19. OECD. Governance and peace for development. OECD Publishing, 2024. URL: <https://www.oecd.org/dac/conflict-fragility-resilience/publications/PCNA.pdf> (дата звернення: 12.02.2025).

20. World Bank. Світовий банк допомагає Україні зберегти економічну стабільність. 26.03.2024. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2024/03/26/world-bank-supports-ukraine-to-maintain-economic-stability> (дата звернення: 12.02.2025).

21. World Bank. Post-Conflict Reconstruction The Role of the World Bank. 1998. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/175771468198561613/pdf/multi-page.pdf> (дата звернення: 14.02.2025).

22. Дія.Бізнес. ЄБРР інвестував рекордні 24 млрд євро в Україну у 2024 році. 07.02.2025. URL: <https://business.diia.gov.ua/news/yebrr-investuvav-rekordni-24-mlrd-ievro-v-ukrainu-u-2024-rotsi> (дата звернення: 14.02.2025).

23. Шварц Д. Україна отримала черговий транш МВФ обсягом 400 мільйонів доларів. Deutsche Welle. 31.03.2025. URL: <https://www.dw.com/uk/ukraina-otrimala-cergovij-trans-mvf-obsagom-400-miljoniv-dolariv/a-72095799> (дата звернення: 31.03.2025)

24. Радіо Свобода. Шмигаль: Україна планує залучити 2,7 мільярда доларів від МВФ у 2025 році. 18.02.2025. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-shmyhal-ukraina-dopomoha-mvf/33319511.html> (дата звернення: 17.02.2025).

25. Паризька декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги від 02.03.2005 р.

26. EEAS. Delegation of the European Union to Ukraine. URL: <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/> (дата звернення: 18.02.2025).

27. Прасад. А. Forbes Україна. Україна підписала угоди зі Світовим банком на майже \$600 млн у межах нової програми підтримки бізнесу. 04.11.2024. URL: <https://forbes.ua/news/ukraina-pidpisala-ugodi-zi-svitovim-bankom-na-mayzhe-600-mln-u-mezhakh-novoi-programi-pidtrimki-biznesu-04112024-24578> (дата звернення: 20.02.2025).

28. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18.10.1907 р.

29. ICSID. International Centre for Settlement of Investment Disputes. URL: <https://icsid.worldbank.org/> (дата звернення: 21.02.2025).

30. United Nations Charter (Сан-Франциско, 26.06.1945 р., з подальшими змінами). United Nations. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter> (дата звернення: 23.02.2025).

31. World Bank. World Bank's PEACE Project Supports Key Government Programs in Ukraine. 10.07.2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2023/07/10/the-world-banks-peace-project-supports-the-government-key-programs-in-ukraine> (дата звернення: 24.02.2025).

32. OECD. Development co-operation. URL: <https://www.oecd.org/dac/governance-peace/governance/> (дата звернення: 25.02.2025).

33. UNDP Ukraine. Програма ООН із відновлення та розбудови миру оголошує грант на розвиток груп взаємодопомоги на сході України. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/prohrama-oon-iz-vidnovlennya-ta-rozbudovy-myr-oholoshuye-hrant-na-rozvytok-hrup-vzayemodopomohy-na-skhodi-ukrayiny> (дата звернення: 26.02.2025).

34. International Energy Charter. Ukraine denies advantages under Article 17(2) of the ECT. 19.08.2022. URL: <https://www.energycharter.org/media/news/article/ukraine-denies-advantages-under-article-172-of-the-ect> (дата звернення: 28.02.2025).

35. Президент України. Спільна декларація про підтримку відновлення та реконструкції. 26.09.2024. URL: <https://president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-pro-pidtrimku-vidnovlennya-ta-rekonstrukc-93521> (дата звернення: 01.03.2025).

36. European Union. Ukraine Facility (2024–2027). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum%3A4741699&> (дата звернення: 01.03.2025).

37. А. Боровик. Закон про РЕПО: як США хоче передавати Україні заморожені активи рф? Transparency International Ukraine. 07.05.2024. URL: <https://ti->

ukraine.org/blogs/zakon-pro-repo-yak-ssha-hoche-peredavaty-ukrayini-zamorozheni-aktyvy-rf/ (дата звернення: 04.03.2025).

38. Ludwikowski M. R., Torterola I., Sharipov F. Legal challenges of confiscating Russian central bank assets to support Ukraine. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/legal/transactional/legal-challenges-confiscating-russian-central-bank-assets-support-ukraine-2024-08-01/> (дата звернення: 04.03.2025).

39. International Monetary Fund. IMF Executive Board Approves US\$15.6 Billion under a New Extended Fund Facility (EFF) Arrangement for Ukraine as part of a US\$115 Billion Overall Support Package. 31.04.2023. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2023/03/31/pr23101-ukraine-imf-executive-board-approves-usd-billion-new-eff-part-of-overall-support-package> (дата звернення: 05.03.2025).

40. General Assembly Adopts Resolutions Aimed at Fortifying Lagging Relief System, as World Faces Unprecedented Levels of Conflicts, Humanitarian Needs (GA/12477) Від 06.12.2022р. United Nations. URL: <https://www.un.org/press/en/2022/ga12477.doc.htm> (дата звернення: 07.03.2025).

41. UNDP Ukraine. ПРООН запустила новий проєкт для підтримки відновлення України та сталого розвитку. 19.08.2024. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/proon-zapustyla-novyuy-proyekt-dlya-pidtrymky-vidnovlennya-ukrayiny-ta-staloho-rozvytku> (дата звернення: 08.03.2025).

42. Інтерфакс-Україна. Україна суттєво просунулись у боротьбі проти корупції - генсек ОЕСР. 06.05.2025. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/1069466.html> (дата звернення: 06.05.2025).

43. T. Akhvlediani. EXPLAINING UKRAINE'S RECOVERY AND RECONSTRUCTION: WHAT, HOW AND WHEN? CEPS. Брюссель: CEPS, 2024. URL: https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2024/06/Explainer-2024-05_Ukraine-reconstruction-1.pdf (дата звернення: 10.03.2025).

44. UNDP Ukraine. Програма раннього відновлення України. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/projects/prohrama-rannoho-vidnovlennya-ukrayiny> (дата звернення: 14.03.2025).

45. World Bank Group. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. 25.02.2025. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released> (дата звернення: 16.03.2025).

46. Міністерство економіки України. Україна і США підписали Угоду про економічне партнерство та створення Інвестиційного фонду відбудови. 01.05.2025. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/af988778-4115-4507-94c7-32a144ef03e4?lang=uk-UA&title=UkrainaISshaPidpisaliUgodu> (дата звернення: 01.05.2025).

47. European Commission. Neighbourhood enlargement – Ukraine. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine_en (дата звернення: 24.03.2025).

48. М. Мигаль. Ukraine Facility від ЄС та програма МВФ: моніторинг виконання Україною індикаторів та структурних маяків. Інститут аналітики та адвокації. 13.05.2024. URL: <https://iaa.org.ua/articles/the-eus-ukraine-facility-and-the-imf-programme-monitoring-ukraines-implementation-of-indicators-and-structural-benchmarks/> (дата звернення: 25.03.2025).

49. DREAM. Digital Restoration EcoSystem for Accountable Management. URL: <https://dream.gov.ua/en> (дата звернення: 28.03.2025).

50. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхус, 1998 р., з подальшими змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text (дата звернення: 28.03.2025).